

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Integrace dítěte s tělesným postižením do činností školní družiny

Integration of a handicapped child in after-school club activities

Markéta Topinková

Vedoucí práce: Mgr. Magdalena Richterová

Studijní program: Vychovatelství

Studijní obor: BC – VYCH

Praha, 2018

Odevzdáním této bakalářské práce na téma Integrace dítěte s tělesným postižením do činností školní družiny potvrzuji, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 7. 2018

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucí mé bakalářské práce paní Mgr. Magdaleně Richterové za její odbornou pomoc, ochotu a čas, který mi věnovala. Dále bych chtěla poděkovat mým kolegům a všem, kteří se podíleli na sběru dat pro mou práci. V neposlední řadě děkuji mé rodině za jejich bezmeznou podporu a trpělivost.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá integrací dítěte s tělesným postižením do činností běžné školní družiny. Cílem práce je navrhnout a popsat soubor aktivit k zapojení konkrétního částečně tělesně handicapovaného dítěte do činností školní družiny. Teoretická část se v první kapitole věnuje specifikaci školní družiny. Další kapitola popisuje tělesné postižení obecně, poté se blíže zaměřuje na dětskou mozkovou obrnu. Třetí kapitola se zabývá pojmem integrace – fenoménem současné doby. Vysvětluje pojmy integrace a inkluze, zabývá se výchovou handicapovaného dítěte v rodině. Praktická část bakalářské práce řeší případovou studii konkrétního handicapovaného dítěte. Popisuje sledované dítě s dětskou mozkovou obrnou, které navštěvuje běžnou školní družinu základní školy. Navrhuje možnosti činností pro oddělení školní družiny s handicapovaným dítětem, a popisuje jejich průběh. Následuje zhodnocení činností, ukázky příprav z pedagogického deníku a fotodokumentace výtvarných prací integrovaného dítěte.

KLÍČOVÁ SLOVA

školní družina, integrace, handicapované dítě, socializace, hra

ANNOTATION

This bachelor thesis deals with the integration of a child with physical disability into the activities of a regular after-school club. The aim of the thesis is to propose and describe a set of activities to involve a particular partially physically handicapped child in the activities of the after-school club. The theoretical part is devoted to the specification of the after-school club in the first chapter. The next chapter describes physical disability in general, then it focuses more closely on childhood cerebral palsy. The third chapter deals with the concept of integration - the phenomenon of the present time. It explains the concepts of integration and inclusion, it deals with the education of a handicapped child in a family. The practical part of the bachelor thesis deals with the case study of a particular handicapped child. It describes a child with a cerebral palsy who attends a regular elementary school. It suggests the possibilities for activities for an after-school club with a handicapped child and describes their process. This is followed by an evaluation of the activities, demonstrations of preparations from the pedagogical journal and photographic documentation of the art work of the integrated child.

KEYWORDS

after-school club, integration, handicapped child, socialization, game

Obsah

Úvod	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 Školní družina	10
1.1 Právní zakotvení ŠD	11
1.2 Funkce ŠD	12
1.3 Historie školní družiny	13
1.4 Cíle výchovy	13
1.5 Osobnost vychovatele	15
1.6 Školní vzdělávací program	16
1.7 Vnitřní řád ŠD	17
1.8 Činnosti ve školní družině	18
2 Handicapované dítě	21
2.1 Historie	21
2.2 Typy tělesných postižení	22
2.2.1 Definice	22
2.2.2 Tělesné postižení	23
2.3 Dětská mozková obrna (DMO)	24
3 Integrace	27
3.1 Postoje společnosti k lidem se znevýhodněním	27
3.2 Integrace	27
3.3 Inkluze	27
3.4 Rodina s handicapovaným dítětem	28
3.5 Výchova handicapovaných dětí	29
PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 Začlenění dítěte s částečným tělesným postižením do činností školní družiny	31
4.1 Cíl a metody	31
4.2 Integrovaný žák	32
4.2.1 Charakteristika zařízení, které sledovaný žák navštěvuje	32
4.2.2 Leoš	33

5	Integrace do činností školní družiny v praxi	36
5.1	Činnosti výtvarné	36
5.2	Činnosti hudební	38
5.3	Činnosti literárně-dramatické	41
5.4	Činnosti pohybové	44
5.5	Shrnutí činností	48
	Závěr	50
	Zdroje	53
	Seznam příloh	55
	Přílohy	I

Úvod

V dnešní době mají žáci a studenti s tělesným handicapem možnost vzdělávat se v běžných školách, pokud jim to umožní jejich zdravotní stav a bariéry v zařízení. Termín integrace je fenoménem dnešní doby. Lidé s tělesným postižením už nejsou izolováni v ústavech a specializovaných školách jako dříve. Počet specializovaných škol není velký, v příštích letech se bude pravděpodobně ještě snižovat díky inkluzivnímu trendu.

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila integraci dítěte s tělesným postižením do činností školní družiny. Toto téma vidím v současné době jako velmi aktuální a vybrala jsem si jej především z toho důvodu, že již šestým rokem pracuji jako vychovatelka ve školní družině na základní škole a mám v oddělení tělesně postiženého chlapce, u kterého jsem dříve rok také pracovala jako asistentka pedagoga. Zním ho tedy z pohledu asistentky při vyučování i z pohledu vychovatelky ve školní družině. Naše škola se zaměřuje na zařazení handicapovaných dětí a dětí, které potřebují pomoc asistenta pedagoga, do kolektivu zdravých dětí.

Jak nejlépe zařadit tělesně handicapované dítě do kolektivu zdravých dětí a činností ve školní družině? Do kterých činností se sledované dítě zapojuje zdařile, a které mu naopak činí problém? Které činnosti jsou z pohledu dítěte zajímavé, a do kterých činností není vhodné jej zapojovat? To jsou otázky, kterými se v práci zabývám. Cílem mé práce je navrhnout a popsat soubor aktivit k zapojení konkrétního částečně tělesně handicapovaného dítěte do činností školní družiny.

V teoretické části se zaměřuji na vymezení základních pojmů jako je školní družina, tělesně handicapované dítě, integrace a těmto pojmům věnuji tři samostatné kapitoly. První kapitola se zabývá školní družinou, jejími funkcemi a cíly výchovy. V druhé kapitole se zabývám historií péče a přístupů k handicapovaným lidem, rozdělením tělesných postižení a konkrétně pak podrobněji dětskou mozkovou obrnou. Třetí kapitola definuje pojmy integrace a inkluze a nahlíží do rodinné výchovy handicapovaného dítěte.

V praktické části popisují konkrétní zařízení a sledovaného žáka s onemocněním dětská mozková obrna. Pro praktickou část práce jsem zvolila metody kvalitativního výzkumu – zúčastněné pozorování, zapisování deníku a rozhovory se sledovaným dítětem, jeho rodiči a učiteli. Připravila a zrealizovala jsem aktivity pro zapojení sledovaného dítěte do činností

školní družiny. V závěru práce jsem analyzovala výsledky mého pozorování a zodpověděla stanovené otázky.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Školní družina

V naší republice jsou školní družiny zařízení s dlouholetou tradicí, jež plní významnou úlohu pro žáky prvního stupně základního vzdělávání. Školní družiny pomáhají zabezpečovat žákům náplň volného času, pomáhají žáky vzdělávat. Jsou nejčtenějším zařízením pro využití volného času, zaměstnávají nejvíce pedagogických pracovníků – vychovatelů.

Práce ve školní družině je specifická, vychovatelky mohou citlivě a aktuálně vybírat program školní družiny podle momentálních potřeb dětí, nálady a stavu žáků ve svém oddělení. Program školní družiny vychovatelkám umožňuje plánovat a realizovat takové činnosti, které děti nejen zaujmou, ale pomohou jim k celkovému seberealizování.

Školní družina se výrazně liší od běžného školního vyučování. Zajišťuje dětem v ranních i odpoledních hodinách různé aktivity a zájmové činnosti, ve kterých si děti odpočinou, anebo naopak, ve kterých realizují své zájmy. Školní družina zabezpečuje v současné době čas před dopoledním vyučováním, tzv. ranní družinou. Dále pokračuje po ukončení vyučování do doby odchodu dítěte domů nebo do dalších zájmových zařízení.

Školní družiny (ŠD) zůstaly na pokraji zájmu, byť základnímu mimoškolnímu působení v družinách rodiče přikládají stále větší význam i v souvislosti s otázkami prevence sociálně patologických jevů. (Hájek, 2011, s. 7)

Z důvodu pracovní vytíženosti rodiče nemají dostatek času, aby zabezpečili dětem kvalitní využití volného času. Rodiče se obávají, aby se jejich děti nedostaly mezi skupiny mladých lidí, které tráví volný čas nevhodně – inklinují k užívání drog, cigaret, alkoholu a drobným krádežím.

Oddělení školní družiny jsou sestavována podle věku dětí a podle dalšího zájmového vzdělávání. V takto sestavených odděleních si děti mezi sebou nejvíce rozumí, mohou spolupracovat při plnění různých činností, mají společné záliby. Do školního oddělení může být zapsáno maximálně 30 dětí z I. stupně ZŠ, v mimořádných případech může být zařazen do školní družiny i žák II. stupně.

Školní družina zřizuje i zájmové kroužky, do kterých mohou být přihlášení i žáci, kteří nejsou přihlášení ve školní družině. Kroužky mohou být poskytovány zdarma nebo

za úplatu, mohou je vést vychovatelky, učitelé, rodiče či externí spolupracovníci. (Hájek, 2011)

1.1 Právní zakotvení ŠD

Zájmové vzdělávání je nedílnou součástí procesu celoživotního vzdělávání. Je právně ukotveno v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). V § 111 citovaného zákona je uvedeno jako vzdělávání, které poskytuje účastníkům naplnění volného času zájmovou činností se zaměřením na různé oblasti. Zájmové vzdělávání se uskutečňuje ve střediscích volného času, školních družinách a školních klubech. I když neposkytují stupeň vzdělání, pomáhají naplňovat vzdělávací cíle stanovené školským zákonem. Zabývají se aktivitami rozvíjejícími osobnost účastníků zájmového vzdělání, rozvíjí jejich schopnosti, znalosti, dovednosti. Plní funkci relaxační a regenerační, čímž kompenzuje jednostrannou zátěž ze školy, upevňují sociální vztahy.

Prováděcím právním předpisem Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ke školskému zákonu č. 561/2004 Sb. pro školská zařízení pro zájmové vzdělávání je vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů, která stanoví podrobnosti o obsahu a rozsahu jejich činnosti a organizaci a podmínkách provozu. Tato vyhláška definuje školní družinu jako školské zařízení, které poskytuje zájmové vzdělávání žákům z jedné nebo několika základních škol podle vlastního vzdělávacího programu, který zpravidla vychází z některé vzdělávací oblasti školního vzdělávacího programu školy a z aktuálních zájmů a potřeb žáků. Školní družina má v souladu s § 5 odst. 2 školského zákona zpracován svůj školní vzdělávací program, ve kterém jsou stanoveny zejména konkrétní cíle vzdělávání, délka, formy, obsah a časový plán vzdělávání. Dále musí upravovat podmínky přijímání uchazečů, průběhu a ukončování vzdělávání, včetně podmínek pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Stanoví popis materiálních, personálních a ekonomických podmínek a podmínek bezpečnosti práce a ochrany zdraví, za nichž se vzdělávání uskutečňuje.

Školní družina slouží výchově, vzdělávání, rekreační, sportovní a zájmové činnosti žáků v době mimo vyučování. Podporuje rovné příležitosti, neboť přijímá zájemce bez ohledu na prospěch, rasový původ, národnost, pohlaví, náboženské vyznání atp. Významně přispívá k ochraně před šířením sociálně patologických jevů a rizikového chování mezi

žáky, kterým umožňuje smysluplně využít volný čas. Je přednostně určena nejmladším žákům (žákům prvního stupně základní školy), případně i dětem v přípravné třídě. Žáci zapsaní k pravidelné denní docházce se zařazují do oddělení, která se naplňují nejvýše do počtu třiceti účastníků. Vzhledem k tomu, že je ve školních družinách nabízena pestrá škála zájmových činností v prostředí, které dává dětem pocit bezpečí, a pro rodiče žáků je finančně dostupná, počet zájemců o zájmové vzdělávání každoročně stoupá.

1.2 Funkce ŠD

Rodiče přihlašují své děti do ŠD, aby měli přehled a jistotu, jak děti tráví volný čas bezprostředně po vyučování. V dnešní době jsou rodiče hlavně ve velkých městech pracovní vytížení. Školní družiny zajišťují správné a bohaté naplnění volného času, vytvářejí dětem návyky účelně trávit volný čas.

Do denního režimu školní družiny není povinně zařazována příprava na vyučování. Školní družina přípravu na vyučování dětem umožňuje, a to po dohodě s vedením školy, s rodiči a třídními učiteli. Tato činnost je běžně zařazována až po 15 hodině, kdy odezní únava z vyučování, a děti jsou již po procházce anebo sportovních aktivitách. Vychovatelky během přípravy na vyučování zajistí správné osvětlení a hygienické podmínky.

Školní družina splňuje funkce: (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 72)

- 1) výchovně-vzdělávací,
- 2) zdravotní,
- 3) sociální,
- 4) preventivní.

Výchovně-vzdělávací funkce

Školní družina podle schopností a věku dětí v jednotlivých odděleních zajišťuje potřeby a zájmy dětí, postoje a morální vlastnosti. Děti jsou vedeny k získávání nových vědomostí, dovedností a návyků. Jednotlivé úspěchy v zájmových činnostech přinášejí dětem, ale i vychovatelkám pocit seberealizace a uspokojení.

Zdravotní funkce

Střídání různých činností (tělesné, odpočinkové ad.) vytváří zdravý životní styl dětí. Největší zdravotní význam má určitě vydatný pohyb na čerstvém vzduchu. Všechny

sportovní a pohybové činnosti kompenzují dlouhé sezení ve školní lavici. Příjemné a veselé prostředí školní družiny umožňuje dětem i správný duševní vývoj.

Sociální funkce

Školní družina pečuje o děti a vytváří dobré klima, jež ovlivňuje správné využití volného času. Vytížení rodiče nemají strach o své děti. Školní družina respektuje sociální a materiální rozdíly mezi rodinami, pomáhá vyrovnávat tyto rozdíly, získává děti na svou stranu.

Preventivní funkce

Školní družina napomáhá zajistit primární prevenci populaci, která není narušená a kriminálně riziková. Aktivity, které školní družina zaměřuje na kriminálně rizikové skupiny a jedince, označujeme jako sekundární prevenci.

1.3 Historie školní družiny

Výchova dětí školního věku má v našich zemích dlouholetou tradici. Neměla vždy takovou podobu, jako má dnes. Záleželo na tom, jak byli rodiče dítěte majetní a sociálně postaveni. Děti bohatých rodičů měly soukromé učitele, kteří jim předávali dovednosti a znalosti, v té době ceněné – ruční práce, výuka cizích jazyků, společenské chování, sportovní dovednosti a další., podle toho, zda se jednalo o chlapce nebo dívku. V chudších rodinách péči o děti přebírali prarodiče a starší sourozenci. Taková péče byla typická pro rodiny zemědělců a drobných řemeslníků. Děti z chudších rodin se rovněž od mala podílely na plnění různých pracovních činností společně se svými rodiči.

Významnou roli při výchově dětí v době mimo vyučování sehráli učitelé. Tato oblast výchovných snah má v našich zemích tradici, opírá se o dílo J. A. Komenského. Ten ve svých spisech věnoval pozornost nejen vyučování, ale také rozmanitým volnočasovým aktivitám, zejména hrám. (Pávková, 2011, s. 19)

1.4 Cíle výchovy

Dle autorky D. Čábalové již J. A. Komenský ve svém díle Didaktika zdůrazňoval důležitost cíle ve výchově a vzdělávání. Pokládal vymezení cíle ve výchově a vzdělávání za důležitější než prostředky. (Čábalová, 2011, s. 43)

Školní družina poskytuje bezpečné prostředí, ve kterém pod přímým i nepřímým pedagogickým vedením děti dobře prospívají. Zajišťuje ve vhodném prostředí pro děti zajímavé a podnětné činnosti. V rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání jsou uvedeny cíle pro potřeby školní družiny:

- 1) rozvoj dítěte, jeho učení a poznání;
- 2) osvojování základů hodnot, na nichž je založena naše společnost;
- 3) získávání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jako samostatná osobnost působící na své okolí.

Školní družina má vychovávat děti k smysluplnému využití volného času, vybavovat je dostatkem námětů pro naplňování volného času a připravovat je pro život nejen vědomostmi a dovednostmi, ale i správnými postoji ve společnosti.

Pro naplňování cílů ve školní družině pedagogové využívají kompetence, které mají žáci získávat. Kompetence definujeme jako souhrn schopností, znalostí a postojů, které žáci potřebují pro svou seberealizaci a začlenění do kolektivu. Školní družina se může inspirovat formulací klíčových kompetencí žáků v programech základního vzdělávání, na které školní družina navazuje. Jedná se o kompetence:

Kompetence k učení

Žák samostatně pracuje, dokončí svoji práci, pro kterou vybírá nejvhodnější způsoby práce, učí se vědomě, získané poznatky v souvislostech rozvíjí a uplatňuje v dalším učení.

Kompetence k řešení problémů

Žák se motivuje k řešení problémů i situací, snaží se pochopit a vyřešit daný problém, překonávat překážky při řešení problémů, rozlišuje správná i špatná řešení, umí obhájit řešení svých problémů.

Komunikativní kompetence

Žák umí vyjadřovat své myšlenky, sdělení, otázky i odpovědi. Účinně diskutuje s vrstevníky i dospělými, vyjadřuje své emoce, pocity k okolnímu prostředí. Dokáže naslouchat druhým. Využívá informační i komunikační prostředky, kultivovaně komunikuje.

Sociální a interpersonální kompetence

Žák přistupuje zodpovědně ke svým úkolům a povinnostem, plánuje a organizuje své úkoly, umí nést důsledky za své činnosti, umí přijmout cizí názory a prosadit své. Je tolerantní k odlišnostem mezi lidmi. Ovládá a řídí své jednání a chování, aby dosáhl svoji seberealizaci.

Občanské kompetence

Žák se chová zodpovědně a bezpečně k sobě i k ostatním, uvědomuje si svá práva a povinnosti. Respektuje a chrání tradice a kulturní dědictví našeho národa. Uznává požadavky na kvalitní životní prostředí. (Hájek, 2011, s. 12 – 13)

Při výběru základní školy a školní družiny hraje obrovskou roli kvalitní nabídka činností po vyučování. Rodiče chtějí ochránit své děti před nástrahami dnešní společnosti. Preventivní výchovné programy uplatňuje většina škol, které reagují na nebezpečí drog, gamblerství, agresivity apod.

Konkrétní plánované cíle školní družiny, jsou činnost dlouhodobá a velmi obtížná. Výsledky této mravenčí práce nejsou vždy doceněné.

1.5 Osobnost vychovatele

Už v dávných dobách si lidé mezi sebou volili člověka, který dobře a záměrně působil na druhé lidi. Zpravidla to byl člověk moudrý a spravedlivý. Člověk, který dokázal ostatní lidi kolem sebe něčemu naučit, povzbudit je v jejich práci a porozumět jejich potřebám. V dnešní době je postavení vychovatele ve školní družině v porovnání s učitelem zcela rozdílné. Vychovatel ve školní družině vychází při plánování činností z potřeb a přání dětí. Činnost dětí zde není klasifikována a striktně dodržována. Vychovatel je člověk, který umí naslouchat, poradit a povzbuzovat. Vychovatel se snaží najít si „cestu“ ke každému dítěti v družině, povzbudit je k výkonům, kterých žák nedosahuje ve školní výuce a navodit v oddělení přátelské vztahy mezi dětmi. Vychovatel není direktivní a trestající, ale nastolí určitá pravidla a hranice, které je třeba dodržovat, je pro děti také vzorem v problémových situacích. V naplánovaných činnostech klade na děti přiměřené nároky, vždy s nimi jedná laskavě a spravedlivě. (Pávková, 2011, s. 134 – 137)

1.6 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program (ŠVP) je závazný pedagogický dokument, podle kterého se uskutečňuje vzdělávání v každé škole a školském zařízení a je daný zákonem. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR vydává rámcové vzdělávací programy, které školská zařízení a školy samostatně rozpracovávají podle pokynů MŠMT ČR do svých školních vzdělávacích programů. Výjimečně rámcově vzdělávací program sestavuje ředitel školského zařízení, pokud jej ministerstvo pro dané zařízení nestanoví.

ŠVP školského zařízení obsahuje (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011):

- povinné složky:
  - konkrétní cíle vzdělávání,
  - formy vzdělávání,
  - popis materiálních podmínek,
  - popis ekonomických podmínek,
  - popis personálních podmínek,
  - bezpečnost a ochrana zdraví,
  - podmínky přijímání uchazečů a podmínky průběhu vzdělávání,
  - podmínky pro vzdělávání žáků a dalších účastníků se speciálními vzdělávacími potřebami,
  - délka a časový plán vzdělávání, podmínky ukončování vzdělávání,
  - obsah vzdělávání;
- nepovinné složky:
  - charakteristika zařízení,
  - identifikační údaje,
  - hodnocení žáků a autoevaluace zařízení.

ŠVP je pedagogický dokument určený především pedagogům dané školy a zákonným zástupcům žáků. Rodiče žáků mohou v ŠVP hledat informace, které je zajímají, a které jim objasní, jaké činnosti nabízejí jednotlivá zařízení. Pedagogové mohou využít jednotlivé bloky, které na sebe navazují.

1.7 Vnitřní řád ŠD

K organizování činnosti školní družiny ředitel školy vydá vnitřní řád školní družiny, který dle § 30 odst. 1 školského zákona upravuje:

- a) podrobnosti k výkonu práv a povinností dětí, žáků, studentů a jejich zákonných zástupců ve škole nebo školském zařízení a podrobnosti o pravidlech vzájemných vztahů se zaměstnanci ve škole nebo školském zařízení,
- b) provoz a vnitřní režim školy nebo školského zařízení,
- c) podmínky zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví dětí, žáků nebo studentů a jejich ochrany před sociálně patologickými jevy a před projevy diskriminace, nepřátelství nebo násilí,
- d) podmínky zacházení s majetkem školy nebo školského zařízení ze strany dětí, žáků a studentů.

Podle § 30 odst. 3 školského zákona musí ředitel zveřejnit vnitřní řád na přístupném místě ve škole nebo školském zařízení, a prokazatelným způsobem s ním seznámit zaměstnance, žáky školy nebo školského zařízení a informovat o jeho vydání a obsahu zákonné zástupce nezletilých dětí a žáků.

V §§ 21 a 22 školského zákona – mezi práva žáků ve školní družině patří zejména právo na vzdělávání, na informace o průběhu a výsledcích jejich vzdělávání, právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím, které se týkají podstatných záležitostí jejich vzdělávání, přičemž jejich vyjádřením musí být věnována pozornost odpovídající jejich věku a stupni vývoje, dále na informace a poradenskou pomoc v záležitostech týkajících se jejich vzdělávání.

Žáci jsou seznámeni s vnitřním řádem, s předpisy a pokyny školy a školského zařízení k ochraně zdraví a bezpečnosti, jsou povinni řádně docházet do školní družiny, dodržovat a plnit pokyny pedagogických pracovníků, vydané v souladu s právními předpisy a vnitřním řádem.

Zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků jsou povinni zajistit řádné docházení žáka nebo dítěte do školní družiny, na vyzvání ředitele se osobně účastnit projednání závažných otázek týkajících se vzdělávání jejich dítěte, také informovat školské zařízení o změně zdravotní způsobilosti, zdravotních obtížích dítěte nebo žáka nebo jiných závažných skutečnostech, které by mohly mít vliv na průběh vzdělávání, omluvit a dokládat důvody

nepřítomnosti dítěte a žáka v souladu s podmínkami stanovenými vnitřním řádem, oznamovat školskému zařízení údaje, které jsou podstatné pro průběh vzdělávání nebo bezpečnost dítěte a žáka, a změny v těchto údajích. (Školský zákon, § 21, 22, 30)

1.8 Činnosti ve školní družině

Pravidelná a každodenní pedagogická práce v odděleních školní družiny poskytuje přihlášeným žákům pestré činnosti, které jim umožňují další osobní rozvoj, odpočinek i zábavu. Činnosti ve školní družině vybírá vychovatelka podle předem připraveného týdenního a měsíčního plánu. Školní družina nabízí rodičům a veřejnosti také příležitostné aktivity a akce jako například karnevaly, vánoční besídky, sportovní soutěže, výtvarné tvoření s rodiči a další.

Mezi základní okruhy činností ve školní družině patří (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2011, s. 76):

- činnosti odpočinkové,
- činnosti rekreační,
- činnosti zájmové – ty dále rozdělujeme na pohybové, výtvarné, rukodělné, literárně-dramatické, přírodovědné a vlastivědné,
- příprava na vyučování,
- výpočetní technika.

V dnešní době se v družinách postupně přidávají i činnosti, které se dříve v družině nevyužívaly, jako například činnosti související s výpočetní technikou.

Činnosti odpočinkové

Činnosti, které dětem bezprostředně po vyučování pomohou navrátit ztracenou energii, překonat únavu z práce během výuky. Nejčastěji jde o poslech četby na pokračování, kreslení si, volné a neorganizované hraní na koberci se svými kamarády z oddělení.

Činnosti rekreační

Rekreační hry v tělocvičně, v parku anebo na hřišti, které regenerují síly po dlouhém sezení v lavici. Sportovní, soutěživé hry, ve kterých si děti vybijí energii – míčové hry, skákání na velké trampolíně, hry na honěnou a další.

Činnosti zájmové

Dětem umožňují nejen seberealizaci, ale často kompenzují i školní neúspěchy. Zájmové činnosti se pod vedením zkušené vychovatelky pravidelně střídají. Jedná se o činnosti výtvarné a rukodělné, sportovní, literárně-dramatické, hudební, přírodovědné a v současné době jde v mnoha družinách i o práci s výpočetní technikou.

Výtvarné a rukodělné činnosti

Školní družina umožňuje dětem spontánní výtvarné činnosti, využívá vycházky, návštěvy ekocenter, galerií, kina a dalších kulturních akcí, kde děti získávají nové zážitky a podněty k dalšímu výtvarnému vyjádření. Mezi nejčastější a nejvíce využívané materiály pro výtvarnou a rukodělnou činnost jsou barevné papíry, textil, modelína či modurit, dále pracují i s hlínou, pískem, moukou, plasty, dřevem a dalšími přírodními materiály. Vychovatelky mají obrovské možnosti k správnému využití zajímavých výtvarných materiálů. Dobrý výběr materiálu a jeho načasované využití (podzimní listí – oblečení pohádkové postavy, modurit – ozdoba pro maminku, atd.) pomáhá dětem k jejich přirozenému výtvarnému vyjádření (bez nalinkovaných šablon).

Sportovní činnosti

Pohybové a tělovýchovné aktivity mají ve školní družině preventivní a motivační charakter. Vychovatelky vybírají, připravují a dále realizují pohybové a tělovýchovné činnosti podle věku, možností, dovedností a zájmů dětí ve školní družině. Zodpovídají však při každé sportovní akci za bezpečnost dětí, vyzdvihují morálku, posilují pozitivní vztah k sportovnímu vyžití a vztah každého jedince k vlastnímu tělu. Mezi sportovní aktivity řadíme hlavně chůzi a běh, házení a kopání s míčem, protahování se, skákání (přes švihadlo nebo na trampolíně), lezení přes překážky nebo na horolezecké stěně a jakékoliv pohybové hry. Děti na prvním stupni základních škol sportovní akce rády vyhledávají a také se do nich většinou s chutí zapojují.

Literárně – dramatické činnosti

Dramatická výchova se uplatňuje ve školní družině nejčastěji v tvorbě divadelního představení, ale i ve formě her, kdy děti improvizují (ztvárnění oblíbené postavy, pohádky, atd.). Děti získávají prožitky a výjimečné pocity k určité navozené situaci. V každém dobrém oddělení školní družiny vychovatelky nezapomenou dramatickou výchovu využít.

Hudební činnosti

Hudební výchova má ve školní družině významnou úlohu – rozvíjet muzikální i pohybové schopnosti dětí. Hudební činnosti jsou proto úzce spjaty s činnostmi pohybovými. Pěvecký projev a tanec jsou v družině také často doprovázeny hrou na některý z Orffových nástrojů.

Přírodovědné činnosti

Při rozšiřování vědomostí děti ve školní družině propojují poznatky z různých předmětů, rozvíjí poznávací zájmy. Učí se pozorovat a chránit životní prostředí, rostliny a zvířata. Vychovatelé často využívají a navštěvují různé zoologické zahrady, ekocentra, botanické zahrady, přírodovědné stanice.

Výpočetní technika

Počítače jsou v dnešním světě běžnou součástí života nejen dospělých, ale i dětí předškolního věku. Celá řada počítačových programů slouží nejen k procvičování učiva, ale i k dalšímu vzdělávání, většinou formou hry, která je pro děti zábavná. Výběr a použití her záleží na zkušenosti vychovatelky.

2 Handicapované dítě

2.1 Historie

V historii lidstva se objevuje přítomnost handicapovaných osob, lidí s postižením od narození anebo po následku vážného úrazu či onemocnění. Lidé se vždy snažili tato postižení léčit a napravovat. Záleželo na vyspělosti této péče a na období lidských dějin. Lidé se vždy snažili postiženému člověku pomoci, zkvalitnit jeho život. V každé společnosti byly různé postoje k znevýhodněným jedincům.

Přístupy: (Vítková, 2006, s. 25 – 29)

1) Represivní

V dochovaných dokumentech o zákonných systémech starověkých civilizací (Mezopotámie, Řecko, Řím) nacházíme poznatky, které popisují zbavování se nemocných a jinak postižených lidí. Společnost pravěká i starověká se často zbavovala slabých a postižených jedinců. Přesto archeologické nálezy dokazují, že přežívali i tito postižení jedinci. Historici se domnívají, že tito jedinci byli příbuzní nejvýše postavených jedinců ve společnosti (např. postižený syn náčelníka kmene).

2) Charitativní

Změna přístupu k znevýhodněnému člověku nastává v období středověku, kdy se objevují první myšlenky pomoci postiženým a nemocným jedincům. Začínají se zakládat klášterní špitály a hospice. Péče o tyto tělesně postižené jedince, však byla různá. Myšlenka milosrdenství byla ale velmi důležitá.

3) Humanistický

S příchodem renesance a osvícenství nastává i doba technického a vědeckého poznání hlavně v medicíně. Nové poznatky umožnily i zcela jiný přístup k tělesně postiženým lidem. Na každou osobnost člověka je nahlíženo komplexně, vyzdvíženy jsou všechny stránky osobnosti – fyzická, psychická, duchovní a sociální. Vznikají ústavy a školy pro postižené osoby, některé existují dodnes na stejném místě.

4) Rehabilitační

V období přelomu 19. a 20. století se již začala propojovat léčba tělesně postižených s výchovou a vzděláváním. Tato myšlenka byla sice pokroková, ale ne vždy správně uchopena. Mnoho tělesně postižených jedinců bylo segregováno v ústavech. Společnost v této době neumožňovala tělesně postiženým jedincům zařadit se do běžného života. Následky tohoto přístupu, který se snažil znovu uschopnit postižené jedince „za každou cenu“, jsou znát i v dnešní společnosti.

5) Preventivně-integrační

Po 2. světové válce se otevírá oblast předcházení vzniku postižení, prevence onemocnění. Do této doby nebyla i naše společnost připravena a dobře informována o handicapovaných osobách a přístupu k postiženým lidem. Odborníci začínají hledat možnost, jak správně začlenit postižené osoby do většinové společnosti.

6) Inkluzivní

Jde o současný a nejmodernější přístup, který je charakterizován začleňováním handicapovaných osob do běžné společnosti. *I v tomto přístupu bychom samozřejmě mohli najít určitá rizika nebo negativní momenty, žádná lepší reálná varianta soužití intaktní (nepostižené) populace s handicapovanými jedinci však v současnosti prakticky neexistuje. (Slowík, 2007, s. 14)*

Naše současná společnost se teprve učí společnému soužití a komunikaci s handicapovanými jedinci. Následky předchozího komunistického režimu nepřispívají k inkluzivnímu přístupu. Represivní prvky se objevují i při výběru zaměstnání, kdy jsou často handicapovaní jedinci diskriminováni. Naopak charitativní koncerty, které pořádají významné osoby a organizace naší společnosti, přispívají k zlepšování života handicapovaných osob.

2.2 Typy tělesných postižení

2.2.1 Definice

Autorka M. Vítková (2006) za tělesná postižení považuje přetrvávající nebo trvalé nárpadnosti v pohybových schopnostech se stálým nebo značným vlivem na kognitivní, emocionální a sociální výkony. (Vítková, 2006, s. 39)

Lidé s různým tělesným postižením mají společné zásadní omezení – omezení pohybu, ať už se jedná o postižení vzniklé následkem úrazu, nemocí, nebo vrozené postižení.

Tělesným postižením rozumíme takové vady pohybového a nosného ústrojí, tj. kostí, kloubů, šlach i svalů a cévního zásobení, jakož i poškození nebo poruchy nervového ústrojí, jestliže se projevují porušenou hybností. (Kraus, Šandera, 1975, s. 6)

Tělesnými postiženími a dlouhodobými onemocněními se zabývá somatopedie. Cílem somatopedie je najít způsoby a prostředky k zajištění, aby se konkrétní vada, porucha nebo onemocnění nestaly nepřekonatelnou překážkou rozvoje osobnosti. Somatopedie hledá reálné způsoby pro kvalitní prožívání života všech osob, které jsou vzhledem k tělesnému nebo zdravotnímu postižení téměř zcela závislé na pomoci nebo asistenci druhých lidí. (Slowík, 2007, s. 99)

2.2.2 Tělesné postižení

U jediného člověka se mohou vyskytovat tělesná postižení s širší škálou projevů, ale zároveň se může vyskytnout pouze drobné tělesné postižení. Somatopedie se věnuje nejen osobám s postižením hybnosti, ale svoji pozornost zaměřuje i na dlouhodobě nemocné a zdravotně oslabené osoby.

Poruchy hybnosti mohou být (Renotiérová, 2006):

- 1) primární – přímý následek poškození pohybového ústrojí;
- 2) sekundární – pohyb je omezený v důsledku nemoci anebo poruchy.

Příčiny tělesných postižení rozdělíme (Machová, 1994):

- 1) vrozené – poškození CNS v prenatálním anebo perinatálním období (většinou se jedná o následky komplikovaných porodů);
- 2) vrozené vývojové vady – chybějící končetiny, rozštěpy, tělesné malformace apod.;
- 3) získané – největší počet tělesných postižení jsou úrazy a následky závažných nemocí (amputace končetin, poranění páteře a míchy a další).

Vlivem špatného životního stylu, kdy mnoho dospělých i dětí zapomíná na dostatek pohybu a správného držení těla, se zvětšuje řada lidí s tělesným postižením. Mezi nejčastější postižení patří deformity páteře – skoliózy, kyfózy a lordózy. Dále se zvyšuje počet lidí, kteří trpí onkologickým onemocněním, cystickou fibrózou a progresivní svalovou myopatií. Účinná léčba je mnohdy drahá a nedostává se všem pacientům. Cílem

dnešních medicínských oborů, ale i speciální pedagogiky je umožnit všem dostupnými prostředky a způsoby, kvalitní život všem lidem s tělesným postižením.

Dle Slowíka jsou tělesná postižení a zdravotní oslabení klasifikována:

1) podle typu

- postižení hybnosti
- dlouhodobá onemocnění
- zdravotní oslabení

2) podle doby vzniku

- vrozená
- získaná

3) podle etiologie

- tělesné odchylky a oslabení
- tělesné vývojové vady
- úrazy
- následky nemocí
- dětská mozková obrna
- dlouhodobá (chronická) onemocnění a zdravotní oslabení (Slowík, 2007, s. 99)

2.3 Dětská mozková obrna (DMO)

V roce 1859 popsal dětskou mozkovou obrnu v odborné literatuře anglický ortopéd Wiliam John Little, jakožto složité centrální onemocnění, kdy je poškozen mozek a v důsledku toho je porušena hybnost.

Medicína ji definuje jako neprogresivní neurologický syndrom vyvolaný lézí nezralého mozku. (Kraus, 2005)

Název dětská mozková obrna byl odvozen dle příznaků a následků nemoci. Dětská – dle období, ve kterém onemocnění vzniká, mozková – dle části těla, kde dochází k poruše, a obrna – jelikož vzniká problém s hybností těla.

Příčiny vzniku dětské mozkové obrny mohou dle Krause (1964) být:

- 1) Prenatální (předporodní) – původcem může být jakékoliv infekční onemocnění matky v období těhotenství, především v prvním trimestru, kdy je vyvíjející se plod nejnáchylnější a může dojít k zánětu mozku a jeho následnému poškození. Mezi další příčiny patří krvácení matky během těhotenství, v jehož důsledku není plod zásobován dostatečným množstvím kyslíku a dojde k poškození mozku plodu. Dalším rizikovým faktorem je nedonošenost nebo naopak dlouhotrvající těhotenství. K poškození mozku plodu může také dojít kvůli drogové závislosti, alkoholismu, nebo úrazům matky během těhotenství.
- 2) Perinatální (porodní) – tvoří nejobsáhlejší skupinu příčin vzniku dětské mozkové obrny. Nejčastější příčinou bývá dlouhotrvající či jinak komplikovaný porod. Překotný porod a porod pánevním koncem, dříve také klešťový porod, během kterých může docházet ke krvácení do mozku plodu. Asfyxie novorozence, neboli dušení z důvodu nedostatku kyslíku většinou souvisí s dlouhotrvajícím porodem, ale vyskytuje se i samostatně. Uvažuje se také o vlivu císařského řezu a předčasném odtoku plodové vody jako o příčinách vzniku DMO.
- 3) Postnatální (poporodní) – do této skupiny se zařazují všechna onemocnění novorozenců a kojenců prodělaná v době do dvanácti měsíců věku, tedy v době nedostatečně zralého mozku. Zejména se jedná o zánětlivá onemocnění centrálního nervového systému a jeho plen, záněty mozku a mozkových blan, novorozenecké záněty plic, černý kašel, hnisavé záněty středního ucha, také průjmovitá onemocnění s celkovým toxickým stavem. (Kraus, 1964)

Dětskou mozkovou obrnu řadíme mezi nejčastější vrozené tělesné postižení. U většiny jedinců, kteří jsou postiženi DMO, se objevuje mentální handicap různého stupně, dále pak další zdravotní problémy jako je epilepsie, smyslové vady, vývojová dysartrie ad. Dětská mozková obrna není dědičné onemocnění, přesto bývá rodičům postiženého dítěte, kteří si přejí další dítě, doporučeno genetické vyšetření kvůli odhalení nepříznivých faktorů. (Monatová, 1994)

Formy DMO v současné době dělíme do dvou skupin (Kocurová, 2002, s. 114 – 117):

- 1) spastické (křečovité) – svalstvo se křečovitě stahuje a oslabuje;
- 2) nespastické – zpravidla mimovolní a pomalé (kroutivé) pohyby.

Do spastických poruch řadíme (srov. Vítková, 2006, Novotná, Kremličková (1997):

- Diparézu – postižené jsou dolní končetiny;
- Hemiparézu – postižení obou končetin na levé nebo pravé polovině těla;
- Kvadruparézu – postižené jsou všechny čtyři končetiny;
- Paraplegii, hemiplegii, kvadruplegii – postižený zcela ochrnut.

Nespastické poruchy DMO:

- 1) forma dyskinetická – mimovolní pomalé (kroutivé) pohyby;
- 2) forma ataktická – špatná pohybová koordinace a poruchy rovnováhy.

Často se objevují i kombinované poruchy spastických a nespastických forem.

V rámci dalšího dělení DMO bývá definováno i mnoho dalších typů, které nejsou popisovány jednotně.

3 Integrace

3.1 Postoje společnosti k lidem se znevýhodněním

Pohled na člověka s jakoukoliv vadou či postižením se v naší společnosti změnil. Nesleduje se jen zdravotní stav člověka s postižením, ale zejména jeho zařazení do společnosti. V dnešní uspěchané době se může člověk nečekaně ocitnout v roli postiženého. Celková změna společnosti nabízí i zlepšování kvality života všech lidí, tedy i osob s jakýmkoliv postižením. Mnoho lidí však stále pohlíží na postiženého člověka jako na pacienta, přesto však tyto lidé mohou kvalitně a plnohodnotně žít svůj život.

V pracovněprávní oblasti se můžeme stále ještě setkat např. s označením invalida, které už bývá častěji nahrazováno pojmy osoba se zaměřením pracovní schopností, občan s těžším zdravotním postižením. Stejně tak v oblasti vzdělávání se terminologie dynamicky posouvá a mění – namísto problémových nebo integrovaných žáků se dnes standardně používá označení děti, žáci a studenti se speciálními vzdělávacími potřebami. (Slowik, 2007, s. 30)

3.2 Integrace

Integrace – pojem, označován jako nejvyšší stupeň socializace. (Sovák, 1981) Jde tedy o spolužití postižených a nepostižených lidí. Nejde však jen o postižené členy naší společnosti, ale i o etnické menšiny. Integraci je nutné aktivně podporovat, vytvářet přijatelné podmínky pro začleňování postižených lidí do společnosti. Zařazování dětí s handicapem do běžných tříd anebo do speciálních tříd v běžných školách je dobrým příkladem integrace v naší zemi (Pipeková, 1998, Vítková, 2006, s. 155 – 156).

V zásadě se mohou žáci s tělesným postižením vzdělávat ve všech typech škol našeho školského systému. Úspěšné společné vzdělávání tělesně postižených a intaktních žáků ve smyslu realizace společenské integrace vyžaduje adekvátní architektonické, organizační, personální a materiální vybavení. (Valenta, 2003, s. 176)

3.3 Inkluze

Inkluzivní postoj spočívá v přesvědčení, že všichni lidé jsou si rovni v důstojnosti a právech (Brandl, 2006).

Integrační postupy spočívají v zajištění speciálních prostředků, v péči o osoby s postižením. Inkluzivní vzdělávání však již vytváří snahu zařazovat žáky a studenty se speciálními potřebami do běžných škol, pokud jim zdravotní stav toto zařazení umožní. Speciální pomůcky a metody samozřejmě pomáhají nejen žákům a studentům, ale i pedagogům, vychovatelům a rodičům. Inkluzivní přístup je rozhodně výhodnější i pro děti, které nejsou postiženy. Učí se vytvářet si vlastní postoje k postiženým dětem, učí se „žít život s překážkami“.

3.4 Rodina s handicapovaným dítětem

Narození handicapovaného dítěte do rodiny je velmi závažná událost. Rodina prochází zatěžkávající zkouškou, která se dotkne všech členů rodiny. Roli zde hraje nejen postižení a jeho rozsah, ale také jaké trvání a další průběh bude postižení mít. (Jesenský, 1998, s. 44)

Reakce rodiny, která se učí přijmout handicapované dítě, je v každé rodině odlišná. Mnoho rodin tuto závažnou zkoušku ustojí a rodina se „stmelí dohromady“. Členové rodiny si pomáhají a přijetí dítěte s tělesným či jiným postižením je velmi dobré. Zpočátku rodiče i rodina však prochází určitými fázemi. (Kocurová a kol., 2002, Pipeková, 2006)

1. fáze: Šok

Na samém počátku bývají členové rodiny často ve fázi šoku, mívají silné emoční reakce na sdělení o handicapu jejich dítěte.

2. fáze: Popření

Přes všechny moderní možnosti prenatální diagnostiky mnoho rodičů očekává určitý zázrak v zlepšení zdravotního stavu tělesně postiženého dítěte. Nechtějí přijmout fakt, že jejich dítě je jiné a má nějaký handicap. Nepřipouští si to, snaží se hledat nějaké jiné vysvětlení.

3. fáze: Smlouvání

Nastává fáze, kdy si rodiče začínají uvědomovat problém a upínají se k náboženství a esoterickým praktikám směřujícím k mystice.

4. fáze: Agrese

Rodiče již plně vnímají fakt postižení svého dítěte a začínají obviňovat sami sebe, svého partnera, lékaře, i samotné dítě s postižením. Chovají se nespravedlivě, osočují z viny všechny kolem sebe, zpravidla ty nejbližší.

5. fáze: Deprese

Fáze hlubokého smutku, viny a naprostého selhání vyvolávající silně depresivní stavy. Rodina má pocit, že již nic nemá smysl. Někdy tato fáze vyústí až ve stud za dítě a život v ústraní společnosti.

6. fáze: Vyrovnávání se

Nastává fáze, kdy se rodina vyrovnává se skutečným problémem. V této chvíli se ve velké většině projeví síla rodiny. Rodiče akceptují postižení svého dítěte a hledají nové způsoby, nová řešení, aby mělo dítě s postižením kvalitní péči a život. V této fázi se často stává, že matky, ochránitelky svých dětí zůstávají a muži někdy nedokážou přijmout zdravotní stav svého dítěte a rodinu opustí. Velmi obtížně nachází rodiny úplně i neúplně styl výchovy svého dítěte s handicapem.

3.5 Výchova handicapovaných dětí

Někteří rodiče své handicapované děti protěžují, nezdravě jim podsouvají vše, i věci a činnosti, které by jejich postižené dítě mnohdy samo zvládlo. Takové děti pak nejsou přiměřeně samostatné a později jsou stále odkázané nejen na své rodiče, ale i okolí. Naproti tomu nepřiměřené nároky na své handicapované děti mají často rodiče, kteří se nedokázali smířit s handicapem svého dítěte, také rodiče, kterým je postižené dítě na obtíž.

Motivovat k rozvoji, k práci i s tělesným nebo mentálním postižením, je správná cesta realisticky uvažujících rodičů, kteří chápou, že budou stárnout a o jejich handicapované dítě se nebude nikdo tak pečlivě starat.

Rodina by měla předcházet narušení vzájemných vztahů a úspěšně čelit stresu tím, že si každý člen rodiny najde čas sám na sebe, kdy si na chvíli odpočine od všech starostí a také starostí spojených s výchovou handicapovaného jedince. Rodina by se neměla cítit osamocena, je vhodné stýkat se s jinými rodinami s postiženým dítětem. Rodiče

postižených dětí si snáze porozumí v pochopení problému a situací spojených s handicapovaným dítětem.

Handicapované dítě by se ale rovněž nemělo izolovat od zdravých dětí, navázat přátelství, začleňovat se do běžného života. Příchod handicapovaného jedince do skupiny zdravých lidí je vždy zátěž, tato zátěž ale může být i přínosná. Je potřeba, aby si handicapované dítě zvyklo na děti zdravé, aby vůči nim necítilo závist nebo zášť a stejně tak je důležité, aby si zdravé děti zvykly na děti s handicapem. Zdravé děti si musí osvojit určité metody, jak se k handicapovaným dětem chovat. Neměla by v nikom přetrvávat zastaralá myšlenka, že člověk s postižením je něčím špatný nebo méněcenný. Naopak v dětech je třeba podporovat, že všichni lidé jsou si rovni. (Jesenský, 1998, Kocurová a kol., 2002)

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Začlenění dítěte s částečným tělesným postižením do činností školní družiny

4.1 Cíl a metody

Cílem této bakalářské práce je popsat soubor aktivit k zapojení konkrétního částečně tělesně handicapovaného dítěte do činností školní družiny. K tomuto cíli jsem zvolila metody kvalitativního výzkumu – zúčastněné pozorování, které jsem si zapisovala do deníku a rozhovory se sledovaným dítětem, jeho rodiči a učiteli. Výsledky jsem analyzovala a dle výsledků jsem následně připravila aktivity. Souběžně s pozorováním jsem si položila tyto 4 otázky:

- 1) Do kterých činností se sledované dítě ve školní družině zdařile zapojuje?
- 2) S kterými činnostmi má obtíže a proč?
- 3) Do kterých činností ve školní družině není vhodné zapojovat sledované dítě?
- 4) Které činnosti jsou z pohledu dítěte zajímavé?

Zvolila jsem metodu zúčastněné pozorování proto, že pracuji jako vychovatelka ve školní družině na základní škole a mám v oddělení tělesně handicapované dítě, které mohu pozorovat při konkrétních situacích v přirozeném prostředí. Každé dítě je jiné, a i když se může zdát, pro děti se stejným handicapem nemusí platit stejná pravidla. Snažila jsem se co nejlépe konkrétní dítě poznat, zjistit, které činnosti ve školní družině se mu daří, které ho baví, které mu naopak činí problém a proč. K tomu jsem si zavedla deník, kam jsem si pozorování zapisovala po dobu šesti měsíců, a postupně jsem zjišťovala, které aktivity sledované dítě je schopné provádět a které ne. Analyzováním svých týdenních záznamů jsem zjišťovala, které činnosti jsou pro sledované dítě přínosné, které se mu daří, a které jsou pro ně úskalím. Pokud se při činnosti vyskytl problém, snažila jsem se vymyslet, co by se dalo udělat jinak, aby se sledované dítě do činnosti zapojit mohlo. V praxi to fungovalo tak, že jsme provedli mnou připravenou činnost, která se někdy zdařila na poprvé, někdy ne. Když se aktivita nezdařila, sepsala jsem si úskalí činnosti a za čtrnáct dní jsme provedli aktivitu podobnou, při které jsem se snažila vyvarovat předchozích chyb.

4.2 Integrovaný žák

4.2.1 Charakteristika zařízení, které sledovaný žák navštěvuje

Pracuji jako vychovatelka a asistentka pedagoga na základní škole v Ostrově u Karlových Varů. Naše škola se specializuje na začlenění handicapovaných dětí a dětí, které potřebují pomoc asistenta pedagoga do běžných tříd. Ve školním roce 2017/2018 navštěvuje školu celkem 656 žáků v 24 třídách od přípravného ročníku po ročník devátý. Výuku zajišťuje celkem 32 učitelů a 13 asistentů pedagoga. Škola poskytuje žákům stravování ve školní jídelně, školní družinu, poradenskou činnost ve škole, mimoškolní a zájmové aktivity. V uplynulých letech škola čerpala značné množství finančních prostředků z různých grantů EU, státních a krajských dotací, a pokračuje v tom doposud. Ze získaných finančních prostředků se podařilo opravit a zmodernizovat tělocvičnu, nově vybavit dvě počítačové učebny a několik oddělení školní družiny, zrekonstruovat šatny atd.

Ke škole patří velká zahrada, žáky využívaný skleník pro pěstování zeleniny a dvě hřiště. Jedno je sportovní, s koši na basketbal, fotbalovými branami a dráhami na běh. Druhé hřiště bylo vybudováno pro školní družinu. Nachází se na něm pískoviště, houpačky, kolotoč, klouzačka a různé prolézačky.

Školní družina funguje na naší škole od 6:00 do 16:15. Je rozdělena do sedmi oddělení, ve kterých pracuje osm vychovatelek a dvě asistentky na částečný úvazek. Současně do družiny pravidelně či nepravidelně dochází 166 žáků. Školní družina se nachází ve třídách, kde dopoledne probíhá výuka. Ani jedno oddělení ŠD nemá svou vlastní třídu. V družinách tedy není příliš mnoho místa kvůli velkému množství lavic. Po odsunutí a seskupení lavic je ale umožněn dostatečný prostor na hraní a různé činnosti ŠD.

Třída družiny sledovaného žáka se nachází v prvním patře budovy. Ve stejné třídě má chlapec v dopoledních hodinách vyučování. Třída, o velikosti 7x9 m, je pestře vymalována veselými barvami a působí útulným dojmem. Na zdech visí mnoho nástěnek pro umístění obrázků dětí z vyučování nebo školní družiny. V zadní části třídy se nachází dvě vestavěné skříně s hračkami a vybavením pro školní družinu. Před skříněmi je na podlaze položen menší koberec a dva relaxační pytle. V přední části třídy je interaktivní tabule, využívaná ve vyučování i v družině. Na tabuli lze dětem pouštět interaktivní programy a zábavné vědomostní soutěže. V družině často využíváme program o přírodě a zvířatech.

V oddělení mám 12 dětí ze čtvrtého ročníku a 10 dětí z ročníku pátého.

4.2.2 Leoš

L. je 12letý chlapec s průměrným intelektem, s diagnózou dětská mozková obrna hemiparetického typu, postižena je pravá horní a dolní končetina. Rovněž byla chlapci diagnostikována epilepsie, porucha koncentrace, dyslexie, dysgrafie, omezení v jemné motorice, dalekozrakost a strabismus. V současné době navštěvuje 5. ročník běžné základní školy v Ostrově u Karlových Varů. Je vzděláván s IVP a od přípravného ročníku mu byla přidělena asistentka pedagoga.

Rodinná anamnéza:

L. se narodil v roce 2005 jako první dítě matce se základním vzděláním ve věku 26 let. Otec dítěte má středoškolské vzdělání a v době narození dítěte mu bylo 30 let. L. otec nemá žádné zdravotní problémy, pouze mu byly v dětství diagnostikovány poruchy učení, konkrétně dyslexie a dysgrafie. U matky byla zjištěna epilepsie a silné alergie na některé potraviny. V jejich rodinách se nevyskytlo jiné závažné onemocnění. V roce 2013 se matce narodilo druhé dítě, dívka, která je zdravá, bez zdravotních problémů. Vztahy v jejich rodině jsou složité. Dívka je ve všem upřednostňována před chlapcem. Zatím k ní má L. hezký vztah, ale domnívám se, že postupem času by na ni mohl začít žárlit.

Osobní anamnéza:

Průběh těhotenství L. matky byl bez komplikací, nebyla zjištěna žádná rizika, dle ultrazvuku se plod vyvíjel správně. Porod proběhl bez problémů, ale brzy po porodu byla chlapci diagnostikována dětská mozková obrna. Lékaři bylo zjištěno, že matka během těhotenství, zřejmě v prvním trimestru, prodělala lehčí průběh zarděnek. O této nemoci nevěděla.

Rodina byla zdrcena. S rehabilitací začali pozdě a bohužel chlapci dodnes není věnována správná péče.

Vzdělávání:

V šesti letech nastoupil L. do běžné mateřské školy. Nedokázal se příliš dobře adaptovat. Neměl z domova naučené základní hygienické návyky a nebyl zvyklý pobývat v kolektivu dětí. Po školce se pohyboval lezením, chůzí za ruku s některou z učitelek, nebo sám kolébavou chůzí. Na vycházky měl speciálně upravený kočárek (ověřeno z rozhovoru s paní učitelkou).

O rok později nastoupil do přípravné třídy na běžné základní škole. Adaptace do kolektivu již proběhla lépe po předchozí zkušenosti ze školky. L. začínal být v kolektivu dětí oblíbenější, už věděl, jak se mezi dětmi chovat. První učivo zvládal dobře, bohužel stále přetrvával problém s hygienickými návyky a L. si nedokázal včas říci, že potřebuje na toaletu. Téměř denně se stávalo, že vykonal potřebu ve třídě v lavici a nikomu nic neřekl. Matka dítěte nechtěla tento problém řešit plenami, ale neřešila jej ani jinak.

V osmi letech nastoupil L. do první třídy na stejné škole. Během první třídy se objevily problémy se čtením a s psaním. L. byl vyšetřen ve speciální psychologické poradně a byly mu diagnostikovány vývojové poruchy učení, dyslexie a dysgrafie. Později porucha pozornosti.

Od čtvrté třídy začal chodit na obědy ve školní jídelně a dvakrát v týdnu na kratší dobu do školní družiny. V kolektivu je poměrně oblíben. Je šťastný, když tráví čas se svými vrstevníky. Mimo školní vyučování a družinu si kolektiv dětí příliš neužije. Dvakrát týdně má rehabilitační cvičení a plavání. S rodiči většinou nikam nechodí. Když jsem se ho ptala, co rád dělá ve volném čase, odpověděl, že neví, že většinou je doma sám nebo s rodiči. Kamarádi na návštěvu k nim prý nechodí.

Současný stav:

V současné době navštěvuje L. pátý ročník, učivo zvládá dobře, ale učení ho nebaví. Nejraději by si stále jen hrál. Oproti spolužákům je o rok nebo o dva starší, přesto je však ve srovnání s nimi velmi dětinský. Jeho znalosti jsou omezené pouze na úroveň školních znalostí. Chybí mu svědomitost, domácí příprava, zájmy, cílevědomost. Ze strany L. rodičů cítím malou intervenci a zájem o jeho osobu. Veškerá pozornost v rodině je věnována jeho mladší sestře. Pro posílení jeho sebevědomí a zlepšení morálky a plánů do budoucnosti by bylo dobré, aby našel něco, co mu jde, co ho baví, v čem vyniká. Jeho přístup k činnostem je laxní, již dopředu s názorem: „*stejně mi to nepůjde*“.

Během celého vyučování, při pohybu po škole i v družině má L. k dispozici asistentku pedagoga. Jelikož budova není bezbariérová, i přesto, že se chlapec dokáže pohybovat po škole sám s berlemi nebo kolébavou chůzí, je doprovod asistentky nutný. Hrozí pád na schodech, zakopnutí o práh apod. Kromě pohybu po budově pomáhá asistentka chlapci s převlékáním a přezouváním se, nošením aktovky, při přípravě výtvarných pomůcek a při úklidu. Ve školní jídelně mu nosí táč s jídlem. Ostatní činnosti zvládá chlapec, sice

pomalejším tempem, ale bez problémů sám. Situace s chozením na toaletu už se také velmi zlepšila.

V tomto školním roce prodělal L. operaci lýtkových svalů, tři měsíce strávil doma na lůžku a rehabilitacemi. Operace proběhla v pořádku, za rok by měl absolvovat další. Prognóza je taková, že jeho stav se bude v budoucnosti zhoršovat. Jeho chůze je viditelně horší, má problémy s rovnováhou. Během tohoto roku hodně přibral na váze, kvůli nedostatku pohybu a nevhodné stravě. Jeho rodiče jsou menšího vzrůstu, chlapec pravděpodobně bude mít sklony k obezitě. Drobná motorika se zhoršila, stejně tak písmo, i úchop psacích potřeb. S nastupující pubertou je možné očekávat příchod epileptických záchvatů.

V družině v odpoledních hodinách bývá L. již hodně unavený, po obědě je třeba nechat mu dostatek času, aby si odpočinul, odreagoval se hraním z dopoledního vyučování a při plánování činností je nutné vybírat takové činnosti, které ho nebudou dále vyčerpávat. Pokud ho nějaká činnost vůbec nebaví, neprotestuje, ale zpomalí se, utlumí a téměř usíná. Patří mezi klidnější, hodné děti, nevyvolává v kolektivu konflikty, nikomu by neublížil. Do školy i školní družiny chodí rád, těší se na spolužáky. Když je nemocný a jeho matka chodí pro úkoly, neustále si stěžuje, že se jí L. stále dokola ptá, kdy už bude smět jít zase do školy.

V týdenním plánu školní družiny máme rozdělené činnosti do čtyř skupin – výtvarné, hudební, literárně-dramatické a pohybové. Každý týden se prostřídají všechny činnosti. V následující kapitole bych se chtěla věnovat jednotlivým činnostem zvlášť.

5 Integrace do činností školní družiny v praxi

5.1 Činnosti výtvarné

Děti v raném školním věku velmi rády malují a kreslí. Později již jejich práce často postrádá fantazii a chuť tvořit. Vychovatel musí hledat témata, která děti zajímají, nevšední výtvarné techniky a postupy, aby děti zaujal. V kolektivu dětí v mém oddělení školní družiny je oblíbený komiksový časopis, který naše škola odebírá. Všimla jsem si, že L. si jej často půjčuje a pročítá. Přišla jsem s výtvarným nápadem vytvořit si vlastní komiks. Děti dostaly čtvrtku velikosti A4, která byla předem fixem rozdělena na osm políček a jejich úkolem bylo vymyslet a nakreslit vlastní komiks na libovolné téma. Aktivitě předcházelo společné povídání si o komiksech a ukázka různých komiksových časopisů. L. byl ze svého komiksu nadšený do té doby, než viděl výtvary ostatních dětí. Když jsem vystavila komiksy na nástěnku ve třídě, všimla jsem si, že si ji L. zaujatě prohlíží. Ptala jsem se ho, jestli ho kresba komiksu bavila, a který komiks na nástěnce se mu líbí nejvíce. L. odpověděl, že kreslení ho bavilo, ale jeho obrázek se mu nelíbí, protože všichni ostatní dokázali komiks vykreslit s mnohem větší přesností a jeho postavičky a popisky jsou oproti ostatním obrázkům nečitelné. Z toho usuzuji, že pro chlapce je vhodnější malování na větší plochy, kde nehraje roli přesnost, ale nápad a provedení.

Pro další týden jsem naplánovala vycházku do přírody na rozkvetlou louku. Děti dostaly za úkol dobře si louku prohlédnout, zapamatovat si květiny, které na ní rostou a barvy, které se tam objevují nejvíce. Druhý den dostaly děti čtvrtku formátu A3, a jejich úkolem bylo namalovat rozkvetlou louku temperovými barvami. L. jsem doporučila použít velký plochý štětec, který skryje drobné nerovnosti a kostrbatost tahu. L. se výkres velmi vydařil a on sám byl s výsledkem velice spokojený. V porovnání s kresbou komiksu se tedy činnost vydařila mnohem lépe. Všimla jsem si L. citu pro barvy. Oproti ostatním dětem L. barvy mnohem lépe kombinoval a využíval celou plochu čtvrtky. Napadlo mě, jak tuto aktivitu pozměnit, aby se L. vydařila ještě lépe. Tento výtvarný námět jsem tedy znovu přepracovala. O několik dní později jsme s dětmi opět výtvarně tvořili a úkolem bylo na papír znázornit stejnou louku, kterou malovaly děti minule, ale jinou výtvarnou technikou. Tentokrát jsem zvolila použití zmačkaných papírových koulí místo štětce. Děti dostaly destičku s temperovými barvami, čtvrtku formátu A3 a pomocí papírových koulí měly na

čtvrtku barevně tiskat louku. Toto abstraktní tvoření se L. opravdu dařilo, jeho výtvar patřil mezi nejvydařenější ve třídě.

Po letních prázdninách jsem se nechala při výtvarném plánování inspirovat podzimní krajinou. Dětem se při vycházkách líbily barevné spadané listy stromů. Povídali jsme si o tom, proč listy na podzim opadávají a k čemu slouží žilky v listech. Z předchozích aktivit jsem zjistila, že L. činí problém vykreslovat detail předmětu, naopak jeho silnou stránkou je kombinování barev. Děti dostaly venku úkol nasbírat si několik barevných listů, které je zaujaly. Pro výtvarnou činnost jsem zvolila použití temperových barev, které děti štětcem nanášely na nasbírané listy a poté listy obtiskávaly na čtvrtku. L. tato činnost nečinila žádné problémy, práce ho bavila a dokonce se mi druhý den chlubil, že si doma tuto výtvarnou činnost zopakovali s jeho sestrou.

Chtěla jsem ještě využít spadané listů pro nějakou další výtvarnou činnost. A také jsem do výtvarného tvoření chtěla zapojit práci s tužkou, která se L. doposud nedařila. Při vycházce jsme se usadili v parku, děti dostaly tvrdé desky s bílým papírem a tužku a jejich úkolem bylo najít si nějaký zajímavý list nebo kousek kůry stromu, které měly položit na desky pod papír a papír přejíždět tužkou tak dlouho, až se struktura přírodniny vyobrazila na papíru. L. se výkres velmi vydařil, práce s tužkou tedy je možná, jen je třeba správně volit její použití.

Příště dostaly děti k dispozici suché pastelky v různých barvách a jejich úkolem bylo nakreslit mísu s ovocem, kterou jsem postavila doprostřed mezi ně. Při kresbě jsem upozorovala L. frustraci nad křivými kostrbatými liniemi na jeho výkresu. Ukázala jsem dětem, jak lze pastel rozmazat prstem, což linie vyrovná a vytvoří zajímavý efekt. Dětem se tento typ kresby líbil obzvláště proto, že když se jim kresba nevydařila, stačilo linie rozmazat do ztracena. Je třeba, aby si L. osvojoval i výtvarné techniky, které se mu nejprve nedaří, ale vyžadují jejich opakované procvičování, protože jen takto se může zlepšit jemná motorika, správný úchop výtvarného prostředku.

Výtvarná technika, která L. oslovila dle mého názoru nejvíce, byla batika textilu. Děti si měly do družiny přinést jednobarevné tričko světlé barvy. Kdo neměl k dispozici tričko, mohl si přinést šátek, kapesník, povlak na polštář, ponožky atd. Textilii jsme namočili ve vodě, látku jsem dětem pomohla vyždímat a rozložili jsme ji na zem na předem připravené plastové ubrusy. Děti si mohly textil rozložit libovolně, různě ho smačkat nebo naopak uhladit. Poté si mohly vybrat sáčky s barvami na textil v prášku a libovolně barvy

na tričko sypat. Tato aktivita rozvíjí fantazii, smyslovou představivost, dítě si uvědomí hodnotu práce a váží si takového trička více než koupeného z obchodu. Poté co jsme skončili se sypaním barev, textilie jsme opatrně vložili do plastového sáčku a sáček jsme dali zahřát do mikrovlnné trouby na 2 minuty. Když textilie vychladly, vzali jsme je na školní zahradu a nechali jsme je dobře rozložené proschnout na trávě. Dětem se takové výtvarné tvoření líbí, podporuje jejich chuť být originální a vytvořit si například tričko, které nemá nikdo jiný. Batikovaná textilie může posloužit také jako pěkný dárek.

Z pozorování L. a analýzy mého deníku usuzuji, že pro L. jsou při výtvarné činnosti nevhodné techniky jako je například perokresba, kresba tužkou, jakékoliv detailní vykreslování, vystřihování drobných tvarů, origami a skládání papíru, které vyžaduje přesnost. Při výtvarné práci s dítětem s podobným handicapem bych se tedy vyvarovala činností a technik vyžadujících přesnost a zaměřených na detail. Naopak volila bych činnosti vázané na barvy, velikost plochy, originalitu provedení. Vhodné je tiskání, zapíjení barev do klovatiny, velkoplošné natírání, lepení, stříhání jednoduchých tvarů, frotáž.

Velkou roli při výtvarném tvoření rovněž hraje materiál a vhodné pomůcky. Při malbě doporučuji pracovat s temperami nebo akrylovými barvami, s velkým plochým štětcem. Klovatina, tuš a inkoust jsou vhodné pro natírání větších ploch. Na kresbu je vhodný suchý pastel. Pro rozvíjení prostorové představivosti a jemné motoriky se doporučuje práce s modelínou, moduritem, samotvrdnoucí nebo sochařskou hlinou.

Při výtvarné práci je důležité dbát na udržování klidné atmosféry ve třídě, předem si dobře rozmyslet časovou náročnost aktivity, aby se dítě při činnosti necítilo pod tlakem.

5.2 Činnosti hudební

Hudební činnosti ve školní družině bývají často, obzvláště pokud vychovatel nehraje na žádný hudební nástroj, zbytečně přehlíženy. Z mého pohledu je to škoda, protože především menší děti chtějí zpívat a svůj zpěv rády doprovází hrou na Orffovy nástroje.

Hru „Zlatá brána“, kterou jsem zvolila jako jednu z prvních činností, lze zařadit do činností hudebních i pohybových. Většina hudebních a pohybových činností a her je úzce propojena, na to je třeba myslet při plánování aktivit. Hra rozvíjí paměť, podporuje sociální interakci. Děti vytvořily za sebou zástup, který stál před připravenou „zlatou bránou“, kterou tvořil L. a jeho kamarád. L. stál nedaleko stěny, takže v případě ztráty

rovnováhy se mohl o zed' opřít, naproti němu stál jeho vyšší a silnější kamarád, se kterým se opírali dlaněmi proti sobě. Okolo L. ze stran nebyly žádné předměty ani překážky, aby se v případě pádu o nic nemohl zranit. Děti probíhaly branou za doprovodu písňe a vždy, když byl chycen nějaký žák, musel zazpívat nějakou píseň, aby se osvobodil. Ostatní děti se většinou k jeho zpěvu připojily. Všechny děti byly předem poučeny o dodržování bezpečnosti při samotné hře. Nesměly se na sebe tlačit, vyzkoušely si, že nemohou spěchat a šlapat si na nohy. Nikdo v družině nechtěl L. ani nikoho jiného zranit. Pokud by to handicap dítěte umožňoval, bylo by vhodné děti v postavení brány prostřídat. V našem případě nebylo možné, aby L. byl mezi dětmi probíhající bránu, v zápalu hry by děti nedokázaly udržet L. tempo a došlo by k pádu. Během L. odchodu na toaletu s paní asistentkou se děti prostřídaly v postavení brány. Hra se dětem líbila, všichni se při ní pobavili a zároveň si zopakovali některé písňe. Ptala jsem se později Luboše, jestli se mu hra líbila a jestli mu nevadilo, že byl pouze v bráně. Odpověděl, že hra se mu líbila a stát v bráně mu nevadilo. Sám uznal, že probíhání by bylo příliš nebezpečné.

Pro další odpoledne hudebních činností jsem naplánovala zopakování si lidových písňi, při kterých si děti odpočinou a uvolní se po celodenní práci během vyučování. Dále pro některé žáky připomenutí, pro jiné seznámení se s Orffovými nástroji – konkrétně s bubínky, dřívky, trianglem, malými činelami a tamburínou. Chtěla jsem zapojit hudební nástroje do jednoduchých pohybových her. Nejprve jsme si připomněli text písňe Holka modrooká a poté si ji společně zazpívali. Po procvičení písňe dostaly děti na vyzkoušení dřívka. L. se přihlásil s tím, že by si hru na nástroj rád vyzkoušel. Byl tedy jedním z dětí, které dostaly nástroj. Ukázala jsem dětem, jak se nástroj správně drží, a jak se na něj hraje. Děti si vyzkoušely rytmus, který měly s nástrojem při písni udržovat. Při zpěvu písňe za doprovodu nástrojů jsem zjistila, že L. činí problém udržovat správný rytmus a melodii písňe. Jako další jsem zvolila pomalejší jednoduchou lidovou píseň, ani to příliš nepomohlo. Také jsem upozorovala, že když se L. soustředí na tempo a správný rytmus při vyťukávání dřívky, pletou se mu slova písňe, nebo úplně zapomíná zpívat. I přesto však zpíval a hrál velmi rád a s chutí. Při další písni si děti vyzkoušely hru na činely a situace byla obdobná. L. s tempem „ujížděl“ napřed nebo se naopak oproti zbytku sboru zpomaloval. Čím více se soustředil na rytmus písňe a hru na nástroj, tím hůře zpíval. Na jeho nadšení to však neubralo. Pro další píseň jsem tedy pro Luboše zvolila triangel, při hře na něj si nemusel tolik hlídat rytmus písňe, ale mohl se soustředit na samotný zpěv. Nástroj

použil pouze tehdy, když dostal znamení. Postupně si každý žák vyzkoušel všechny nástroje. L. hrál nejlépe na triangl a buben.

O týden později jsem děti učila lidový tanec mazurka na píseň „Měla babka čtyři jabka“. Děti si nejdříve společně zopakovaly píseň. Po procvičení písně byly děti rozděleny do dvojic. Větší žák stál vždy vzadu. Při zpívání písně děti udělaly nejprve dva úkroky do pravé strany a potom se vrátily zpět dvěma úkroky vlevo. L. tančil se svým kamarádem P., který je nejsilnějším žákem v oddělení. Stál ve dvojici vpředu, jeho kamarád jej nejen zezadu držel při tanci, ale zároveň dával pozor, aby L. nespádl. Při nácvičku mazurky jsem si ověřila, zda L. bude moci tancovat se svými kamarády z oddělení školní družiny. Stává se, že když je L. nervózní, dělá ze sebe naschvál „šaška“, předvádí hlouposti a všechno možné pro to, jen aby své kamarády pobavil. Většinou je to nebezpečné, hrozí pád a nějaké zranění a je třeba včas zakročit a L. chování usměrnit.

Blížila se vánoční besídka, na kterou jsme si s dětmi připravili několik lidových písní spojených s jednoduchým tancem. Kromě přípravy besídky a naučení dětí lidovému tanci, bylo mým cílem také seznámit žáky se zábavou našich předků – kteří si při těžké práci na poli chtěli svůj život zpestřit a na chvíli zapomenout na nesnadné živobytí. Využívali síly lidského hlasu bez doprovodu hudebních nástrojů, shlukli se s přáteli, tančili a zpívali.

Nejdříve si děti v družině zopakovaly nápěv písně „Pásla ovečky“. Potom všechny děti vytvořily velký kruh, společně se chytily za ruce, začaly zpívat píseň a při společném zpěvu tančily přísunným krokem vpřed, až se seskupily k sobě do hloučku, a poté zase zpět vzad. Děti se měly naučit spolupráci při skupinovém tanci a zároveň si měly procvičit ochablé svalstvo z dlouhého sezení v lavici, odreagovat se od učení. V polovině písně se děti zastavily na místě, daly si ruce v bok a začaly dupat, jako by zaháněly ovečky. Dokončily píseň opět přísunným krokem vpřed a vzad spojeni v kruhu.

Při společném tanci děti L. pevně držely a dbaly na pomalé tempo pohybů, přesto však paní asistentka L. zezadu jistila, kdyby náhodou ztratil rovnováhu. L. se před dětmi předváděl a zpočátku dělal naschvál velké kroky. Hrozilo tedy, že brzy spadne nečekaně na zem. V takových chvílích na L. platí pouze rázné napomenutí, aby si uvědomil, že může způsobit úraz sobě nebo také někomu jinému. Na napomenutí L. reaguje zčervenáním v obličejí, je vidět, že se za své chování stydí. Není zvyklý být napomínán. V těchto chvílích se projevuje nedůsledná výchova ze strany jeho rodičů, kteří mu tolerují téměř vše.

V mém oddělení školní družiny si děti oblíbily hru „Pějme píseň dokola“, kterou jsem ještě trochu pozměnila a nazýváme ji hrou „Na ztracenou písničku“. Při hře děti mohou sedět na židlích nebo na koberci a nahlas začnou zpívat známou píseň „Pějme píseň dokola“, na pokyn vychovatelky přestanou zpívat nahlas, ale pokračují ve zpěvu „v duchu“. Na další pokyn vychovatelky pokračují ve zpěvu opět nahlas. Kdo se splete, ten musí dát „fant“ – předmět, který mu patří. Fanty se později vykupují za sólový zpěv určené písni. Děti včetně L. se do této hry vždy rády zapojovaly. Většinou to byli ti samí žáci pořád dokola, kdo netrefili správně slova písni. L. často patřil mezi ně, ale čím déle hru hrajeme, pozoruji velké zlepšení v L. držení rytmu při zpěvu. U této hry ale většina dětí prohrává ráda a naschvál.

Hudební činnosti jsme někdy uskutečnili také jako zábavný pořad, například „Super Star“ nebo „Tvoje tvář má známý hlas“. Při takové příležitosti jsme určili i schopné moderátory – děti z oddělení, které se nestyděly a naopak se rády předváděly. Dále jsme vybírali jednotlivé zpěváky, maskérky, zvukaře ad. Děti si oblíbily televizní pěvecké soutěže, samy si chtěly vyzkoušet role zpěváků a zpěvaček. Při pěvecké soutěži se děti mohly samy doprovázet na hudební nástroj, nebo na nahrávku zpívat karaoke. L se na taková pěvecká vystoupení vždy moc těšil, pozornost ostatních mu vyhovovala a rád se při vystoupení doprovázel Orffovými nástroji, především hrou na buben.

5.3 Činnosti literárně-dramatické

Činnosti literárně-dramatické ve školní družině umožňují dětem odreagovat se a vyzkoušet si na chvíli jinou sociální roli. Děti mají tyto činnosti rády, protože mohou na chvíli být někým jiným. Při divadelních vystoupeních a drobných dramatických hrách je důležité dbát na to, aby se nikdo z dětí nikomu neposmíval, protože sebemenší poznámka může děti odradit od dalšího projevu, může jim vzít chuť předvést se před kolektivem. Je třeba podporovat v dětech zdravé sebevědomí a nechat vyniknout jejich individualitu.

Správně zvolené dramatické činnosti mohou také vést ke stmelení kolektivu, leckdy mohou i pomoci při řešení určitého problému mezi dětmi (např. při řešení šikany).

Pro odlehčení atmosféry kolektivu v družině často s dětmi hrají pantomimu. Hru jsem pojmenovala „Hádej, kdo jsem“. Do velkého klobouku jsem vložila nastříhané kartičky s názvy povolání. Děti si jednotlivě chodily losovat kartičky z klobouku a následně měly za úkol ostatním dětem pantomimou předvést povolání napsané na kartičce. Kdo jako

první správně uhodl povolání, šel vystřídat předváděcího. Při této činnosti děti názvy povolání nejprve vykřikovaly, ale nakonec jsem je musela vyvolávat, protože ty méně průbojné děti by se nikdy nedostaly ke slovu, a neměly by příležitost si také vyzkoušet předvádění činnosti. Mezi méně průbojnými dětmi byl právě L., který i díky poruše pozornosti většinou odhalil předváděné povolání jako jeden z posledních.

Z počátku se některé děti styděly předvést se před kolektivem, ale když se vystřídaly po několikáté, stud všechny přešel a naopak se všichni více „vžili“ do hry. Bylo tedy možné přejít na činnost obtížnější – na druhé kolo hry „Hádej, co dělám“. Do klobouku jsem vložila kartičky, na kterých byly napsané nejrůznější činnosti. A děti tak měly za úkol předvést pantomimou například koupání se ve vaně, jedení kyselého jablka, posílání dopisu na poště, atd. L. si vylosoval ranní vstávání do školy, všechny pobavil a děti při jeho vystoupení tleskaly. L. nemá při vystupování problém se studem, naopak pozornost kolektivu je mu příjemná. Problém nastává tehdy, když se začne příliš předvádět. Jeho pohyby jsou prudké a neuvážené, hrozí, že upadne a ublíží sobě nebo někomu jinému. Při jeho vystoupení tedy musel být kolem něj dostatek volného prostoru, všechny nebezpečné, ostré předměty a předměty s hranami musely být odstraněny do bezpečné vzdálenosti. Zároveň nesměl být daleko od zdi, aby se mohl v případě potřeby opřít. Bylo také možné, aby při vystupování seděl. Ale L. stejně raději vstal a předváděl činnost v pohybu.

Často jsme v družině hráli hru Pravda nebo lež. Sedli jsme si s dětmi ve třídě do kruhu na koberec a začala jsem vyprávět krátký příběh. Děti poslouchaly a po mém vyprávění se měly rozhodnout, jestli byl příběh pravdivý, nebo jsem si jej vymyslela. Poté jsem jim popravdě řekla, jak to bylo. Kdo uhodl, započítal si jeden bod, kdo neuhodl, měl nulu. Dále mě mohl vystřídat kdokoliv z dětí, vyprávět svůj příběh a nakonec jsme zase všichni hádali, jak to bylo. Dětem se tato hra líbila, byla pro ně poutavá a napínavá. Samozřejmě je těžké určit, jestli se příběh dětem doopravdy stal nebo ne, to však při této hře není tolik podstatné. Důležité je, že hra podporuje rozvíjení dětské fantazie, paměti a koncentrace, zároveň se při ní děti baví. Čím častěji jsme tuto hru hráli, tím více jsem u všech pozorovala zlepšení se a bylo vidět, že si děti samy kladou otázky, jestli je reálné, zda by se příběh mohl opravdu stát. Děti nad vyprávěním přemýšlely. L. měl zpočátku problém s přednesem před kolektivem. Mluvil sice srozumitelně a hlasitě, při svém vyprávění se však neustále smál. Chtěl pobavit spolužáky vtipnými příběhy, nejvíce však u vyprávění pobavil sám sebe, až se smíchy zalykal a nebyl schopný vyprávění dokončit. Postupem

času se zlepšil v mluveném přednesu a naučil se i většinou správně odhalit živý příběh. Hru jsme hráli nepravidelně, někdy dvakrát za týden, jindy jsme týden vynechali. Po přibližně dvou měsících bylo vidět znatelné zlepšení.

Při pantomimických hrách jsem si ověřila, jestli je L. schopný divadelně vystupovat, co dokáže zahrát, jaké role mu svědčí a čeho se vyvarovat. Na měsíc duben bylo naplánované divadelní vystoupení ve všech odděleních školní družiny. Pro mé oddělení jsem zvolila divadelní inscenaci na motivy pohádky Boženy Němcové „O dvanácti měsíčkách“. Na nacvičení vystoupení jsme měli čas přibližně jeden měsíc, přičemž jsem se nacvičování s dětmi věnovala dvakrát týdně, pokaždé asi 45 minut až hodinu. Nejprve jsme si s dětmi přečetli pohádku O dvanácti měsíčkách. Poté jsme o pohádce pohovořili. Vysvětlili jsme si, jaké z ní plyne ponaučení a charakterizovali jsme si hlavní postavy a vlastnosti, kterými se vyznačovaly. Připravila jsem dětem skripta s textem k celému divadelnímu vystoupení, a každému jsem barevně vyznačila jeho text. Vždy jsme nejdříve secvičili nějaké dějství s pomocí textu v ruce, dvakrát jsme jej zopakovali a poté jsme si přešli další úsek představení, a ten se měly děti naučit nazpaměť doma. Příští den jsme vždy zopakovali dějství minulé a poté jsme zkoušeli část novou. Děti včetně L. se pilně připravovaly i doma, nestávalo se, že by někdo neuměl svůj text. Tato činnost L. bavila, proto se rád a ochotně sám doma připravoval a učil text. Podobné činnosti by jej mohly naučit svědomitosti a chuti připravovat se pečlivě i na školní vyučování.

V divadelním představení dostal L. roli měsíce ledna. Tuto roli jsem pro L. vybrala proto, že měl při předchozích dramatických hrách pěkný projev, hovořil dostatečně nahlas a srozumitelně. Při vystupování nebyl problém při pohybu na jevišti, protože většinu času dvanáct měsíčků sedělo kolem ohně. L. měl jako vedoucí měsíc leden v ruce velikou hůl, kterou vládl. Vždy, když povstal od ohně, mohl se o hůl opřít a bez problémů se tak pohybovat po jevišti. V našem vystoupení měl roli poměrně důležitou. Chtěla jsem, aby si toho byl vědom, aby měl dobrý pocit z dobře odvedené přípravy a vystoupení. Sám poznal, že po pečlivé přípravě na divadelní vystoupení sklídl velký úspěch u publika. Tato uvědomění jsou pro L. důležitá, protože se neustále podceňuje. Trpí pocitem, že oproti spolužákům „na to nemá“. Je třeba podporovat jeho sebedůvěru a neustále jej motivovat.

5.4 Činnosti pohybové

Pohybové činnosti patří ve školní družině u většiny dětí k nejoblíbenějším. Malé děti se rády přirozeně pohybují, zapojují se s chutí do rozličných her. Pohybem se nejen baví, ale i rozvíjí a posilují své tělo, které trpí celodenním sezením. Pohybové činnosti je v družině třeba využívat k rekreaci a odpočinku, dále také ke společnému utužování přátelských vztahů mezi dětmi.

V družině po obědě jsem často využívala krátké relaxační cvičení, u kterého si děti odpočinou, odreagují se a v klidu stráví oběd. Děti si lehly na koberec nebo na karimatky, položily se na záda, zavřely oči a poslouchaly můj příběh. U mého vyprávění si postupně pomalu uvolnily všechny části těla. Jedním z příběhů bylo relaxování na pláži u moře. Vyprávěla jsem pomalu slovo po slově: „Představte si, že ležíte na jemném písku, který vyhřálo slunce. Kolem vás je ticho, jen zpozvzdálí je slyšet šumění moře. Cítíte se příjemně, není vám horko ani zima. Sluníčko hřeje a kolem vás vane svěží letní váněk. Uvolníme si všechny končetiny, necháme je ztěžknout a volně ležet. Zhluboka se nadechneme a pomalu vydechneme. Naše tělo leží a odpočívá. Zhluboka pomalu dýcháte. Najednou cítíte, jak vám mořská voda šplouchá na prsty u nohou. Příjemně chladí. Zahýbáme si prsty na nohou. Voda pomalu postupuje dál až nahoru na lýtka. Zakroužíme kotníky. Už cítíme vodu i na prstech na ruce. Zahýbáme s nimi. Voda postupuje dál. Zakroužíme zápěstím. Za chvíli nás voda celé nadnáší. Pomalu si zahýbejte hlavou, nejprve na jednu stranu, poté na druhou. Pomalu krouživým pohybem uvolněte krk. Otevřete oči. Pomalu se obraťte na svůj oblíbený bok. Pokrčte nohy v kolenou. Až vám bude to příjemné, tak vstaňte.“

Děti nejprve nevěděly, jak se při tomto cvičení chovat. Zpočátku jim dělalo problém uvolnit se a soustředit se na moje pokyny a chvíli klidu. L. patřil k dětem, které se smály a nedokázaly se soustředit na relaxaci. Častým opakováním této činnosti se děti naučily správně relaxovat. Když jsme cvičení opakovali druhý měsíc, byly už všechny děti schopné soustředit se a u cvičení relaxovat. Dokonce se na relaxaci těšily. Cvičení se mi také osvědčilo využívat při nepříjemné atmosféře v kolektivu, při konfliktech pro zklidnění. Je také vhodné pro hyperaktivní děti na uklidnění,

Jindy jsem vyprávěla relaxační pohádku. Děti si opět lehly na koberec nebo karimatky a poslouchaly můj příběh. Tentokrát se staly postavami v příběhu a jejich úkolem bylo znázornit to, co postava v pohádce právě dělala. Vyprávěla jsem příběh o Jackovi a kouzelné fazoli. Když Jack šplhal po fazoli nahoru do nebes, děti měly také šplhat

a rukama se přitahovat nahoru. V další části pohádky se Jack schovává před obry, děti se musely schoulit do klubíčka. Když Jack ujížděl před obrem na kole, děti ležely na zádech a ve vzduchu nohama šlapaly jako na kole. Pohádky jsem si vymýšlela a upravovala dle svého uvážení, aby se i L. mohl zapojit do všech činností. Při této činnosti je těžké udržet klid ve třídě, ale jde o to naučit děti naslouchat příběhu a soustředit se na něj.

Nejen školní tělocvična, ale i příroda je skvělým prostředím pro nejrůznější hry. Proto jsem vymyslela další pohybové aktivity v přírodě. Vydali jsme se k nedalekému lesu přes zahrádkářskou kolonii. L. vezla paní asistentka na vozíku, cesta by pro něj byla příliš dlouhá. Na louce, v blízkosti lesa jsem děti rozdělila na dvě vyrovnaná družstva, aby soutěž proběhla spravedlivě. Prvním úkolem družstev bylo v určitém časovém limitu nasbírat co nejvíce šišek z lesa a přinést je na označené místo ke kapitánovi, který je po vypršení času spočítal. L. jsem záměrně určila jako kapitána jednoho z družstev. Nebylo možné, aby se zúčastnil běhání, proto dostal jinou důležitou úlohu – spočítat přesně všechny nasbírané šišky. Během závodu jsem si všimla, že se nudí, počítá nepřesně a spíše sleduje sběr šišek, kterého by se rád zúčastnil. Proto jsem tuto soutěž při další návštěvě lesa trochu obměnila. Tentokrát děti nedostaly časový limit na sběr, ale jejich úkolem bylo nasbírat 30 šišek, které musel kapitán co nejrychleji spočítat. Vyhrálo družstvo, které nasbíralo a spočítalo šišky jako první. Do této hry se L. zapojil aktivněji a s větším zájmem, jeho role se mu zdála důležitější, možná také proto jeho družstvo vyhrálo.

Naše škola také nabízí školní družině možnost využívat školní sportovní hřiště s umělým povrchem, branami na fotbal a koši na basketbal. V nepříznivém počasí mohou děti sportovat ve velké tělocvičně. Pro pobyt v tělocvičně jsem připravila soutěživé hry v družstvech. Děti jsem rozdělila na dvě družstva. V první soutěži bylo úkolem celého družstva po dobu dvou minut házet všechny míčky ze svého pole do pole svých soupeřů. Zvítězilo družstvo, v jehož poli bylo po vypršení času méně míčů. Každý hráč v obou družstvech dostal jeden molitanový míček. Kapitáni družstev si „stříhli“ o stranu pole. Hráči mohli házet pouze ze svého pole, nesměli překročit půlící čáru. Před hrou byly děti poučeny o dodržování bezpečnosti, aby neházely míčky agresivně a nikoho nezranily. I z důvodu bezpečnosti jsem zvolila pro hru raději malé měkké míčky. Vyzkoušeli jsme si hru „nanečisto“. Po zapísknutí děti začaly rychle házet míčky na druhé pole. Po dvou minutách jsem písknutím hru ukončila. Asistentka hlídala, aby nikdo nepodváděl a nepokračoval ve hře. S kapitány jsem mezitím spočítala míčky v jednotlivých polích.

Děti si krátce odpočaly a pokračovali jsme ve hře výměnou stran. L. se velmi rád zapojuje do kolektivních her a soutěží, pokud mu to jeho handicap dovolí. Přestože má L. problémy s rovnováhou a koordinací pohybu, při této aktivitě byl ostatním dětem rovnocenným soupeřem, protože se děti pohybovaly převážně při zemi, kde sbíraly míčky. L. měl tedy možnost opory země, nemohl spadnout. L. má sílu v rukou a je zvyklý házet míčem. V této míčové hře svému družstvu napomohl k dobrému výsledku. Po hře byl sice unavený a musel si odpočinout, přesto byl velmi spokojený a ptal se mě, kdy si tuto hru zopakujeme.

Jako další soutěž jsem připravila opět hru v družstvech. V každém družstvu jsem zvolila nadhazovače. Nadhazovač stál naproti svému družstvu, které bylo seřazené v zástup za sebou. Postupně každému členovi svého družstva hodil molitanový míč a ten mu jej musel rychle hodit zpět a běžet na konec zástupu, až se vystřídali v družstvu všichni. Jako nadhazovače jednoho družstva jsem zvolila L., protože umí dobře házet a chytat míč, a u této činnosti nebylo nutné, aby běhal. Za L. stála paní asistentka a jistila jej, aby při hře nespádl. Když jsem hru odstartovala, nadhazovači hodili míče svým družstvům. L. začal dobře, zpočátku házel mírné přesné rány. Děti v obou družstvech ale postupně ve snaze vyhrát začaly vracet míče nadhazovačům rychle a nepřesně. L. tak nestíhal míč chytat a míč se neustále kutálel pryč. Tato hra by byla vhodná ne jako rychlostní soutěž, ale například jako rozcvička různých míčových her.

L. pravidelně dochází na rehabilitační cvičení, kde provádí různá cvičení včetně posilování. Přes jeho handicap má poměrně silné ruce a daří se mu v silových cvičeních, při kterých se využívá síla rukou. Jako další hru jsem zvolila šplh na tyči. Do výše dvou metrů na tyči jsem nalepila nálepku jahody, do dvou a půl metru jsem nalepila obrázek jablka a ve výši tří metrů byla nálepka banánu. Hru jsem pojmenovala „Jaké ovoce si utrhneš?“. Nikoho jsem do hry nenutila, kdo chtěl, mohl si šplh vyzkoušet. Většina dětí se nebála a šplh zkusila. Vyzorovala jsem, že L. je dítě, které se vždy rádo zapojuje do jakýchkoliv nových aktivit. Vyzkoušel si šplh na tyči velmi rád. Vyšplhal více než dva metry a měl radost, že si utrl pomyslnou jahůdku. Já i paní asistentka jsme všechny děti při šplhu jistily a pod tyčemi byly rozestavené měkké duchny pro případ pádu někoho z dětí.

Jako další pro L. vhodná pohybová aktivita se mi osvědčilo cvičení na lavičkách. Činnosti jsem volila tak, aby se při nich neběhalo a nebyla nutná koordinace pohybů a rovnováha.

Děti se jednotlivě položily na lavičku a rukama se přitahovaly na její konec. V prvním kole se položily na břicho, v druhém na záda. Druhé kolo bylo těžší, děti si mohly pomáhat i odstrkováním se nohama. L. všechny překvapil, protože patřil mezi žáky, kteří překonali lavičku nejrychleji. Měl radost z úspěchu a pochvaly od ostatních dětí.

Pohybové činnosti bylo možné provádět, jen je třeba správně volit pohybovou aktivitu vzhledem k její náročnosti a handicapu dítěte. Neosvědčilo se mi provádět aktivity zaměřené na rychlost. L. se cítil pod tlakem, aktivita se mu nedařila a neužil si ji. Rovněž ve většině aktivit není dobré určit dítě s handicapem jako člena týmu, na kterém stojí veškerá zodpovědnost. V případě neúspěchu to není dobré pro sebevědomí dítěte, a ostatní členové týmu většinou vidí vinu právě v handicapu dítěte.

5.5 Shrnutí činností

	vhodné	nevhodné
výtvarné činnosti	<ul style="list-style-type: none"> malba velkým plochým štětcem kresba suchým pastelem techniky vázané na barvy, velikost plochy, nápad a originalitu provedení tiskání, zapíjení barev, velkoplošné natírání lepení a stříhání jednoduchých větších tvarů frotáž práce se sochařskou hlinou, modelování větších předmětů 	<ul style="list-style-type: none"> malba úzkým štětcem na malý formát papíru perokresba, kresba tužkou, pastelkami, fixem, kresba uhlím a rudkou, kresba tuší a inkoustem jakékoliv detailní vykreslování vystřihování a lepení drobných tvarů origami a skládání papíru, které vyžaduje přesnost navlékání korálků, vázání uzlů
hudební činnosti	<ul style="list-style-type: none"> zpěv ve sboru jednoduché lidové písně pomalejšího až středního tempa hra na nástroj na znamení volit hudební nástroj, který je použit méněkrát během písně jednoduché skupinové tance v pomalejším tempu s oporou skupiny (v kruhu nebo řadě za ruce), ve dvojici s oporou asistenta, nebo silnějších spolužáků motivační pěvecké soutěže 	<ul style="list-style-type: none"> sólový zpěv písně v rychlém tempu hra na hudební nástroj, pokud je nutné udržení správného tempa po celou dobu písně

	vhodné	nevhodné
literárně-dramatické činnosti	<ul style="list-style-type: none"> • divadelní vystoupení s přiměřenou pohybovou náročností • hry a soutěže rozvíjející fantazii a paměť • pantomimické hry • hra „Activity“ • hry s vyprávěním příběhů (např. na rozpoznání pravdy a lži) • hry „Hádej, kdo jsem“, „Už si myslím“ • vymýšlení vlastních pohádek 	<ul style="list-style-type: none"> • hry a soutěže vyžadující pohotovost a rychlost • pohybově náročné hry a divadelní vystoupení
pohybové činnosti	<ul style="list-style-type: none"> • jednoduché tance k doprovodu hudebních činností • relaxační cvičení na podložce na zemi • relaxační cvičení při poslechu pohádky • soutěže v družstvech s volbou vhodné funkce pro dítě s handicapem (př. pokud dítě vyniká v matematice, dát mu za úkol něco spočítat při soutěži, pokud má dítě přírodovědné znalosti, vymyslet hru, při které tyto znalosti využije) • hry s pohybem při nebo na zemi • šplh (s dopomocí, a pokud to zdravotní stav dovolí) • míčové hry pouze s malým měkkým míčkem • přitahování se na lavičkách 	<ul style="list-style-type: none"> • soutěživé pohybové hry vyžadující rychlost, pohotovost a správnost koordinace pohybů • běh, hry, při kterých se běhá • basketbal, baseball, fotbal, florbal, vybíjená, přehazovaná, volejbal • skok přes švihadlo, skákání přes gumu • skok daleký • soutěže v družstvech s úlohou kapitána družstva • pohyb na lavičkách ve stoje • hry s tvrdým míčem • pétanque

Závěr

V úvodu praktické části jsem si stanovila několik otázek, které bych nyní ráda podrobněji zodpověděla.

Při navrhování aktivit jsem zvolila metodu zúčastněné pozorování. Než jsem činnosti navrhla, snažila jsem se dítě co nejlépe poznat, přesto však některé aktivity neproběhly tak, jak jsem očekávala. Některé aktivity se vydařily úspěšně hned napoprvé, jiné jsem musela přepracovat a příště se již vydařily. Některé činnosti neproběhly podle mého očekávání a vzhledem k následným reakcím kolektivu, které vyvolaly, jsem je raději neopakovala. Aktivity jsou ze čtyř oborů, které v družině provádíme. V některém odvětví bylo jednodušší najít více činností, které mohl L. provádět, v jiném oboru bylo naplánování a provedení aktivit vzhledem k jeho handicapu složitější, přesto si však myslím, že v každém odvětví činností se mi podařilo najít takové činnosti, kterých se dítě bylo schopné úspěšně zúčastnit, bavily jej a zároveň pro něj byly přínosné. Výčet aktivit je z doby přibližně šesti měsíců. Musela jsem uzpůsobit časové rozvržení vzhledem k přítomnosti sledovaného dítěte ve školní družině (docházel dvakrát v týdnu).

Po každé činnosti jsem si do deníku zapisovala reflexi aktivity. Vždy jsem se L. ptala, jak se cítil, co pro něj bylo největším problémem, jak obtíže překonával. Snažila jsem se pravidelně také zjišťovat u L. rodičů, jestli L. doma vypráví něco o školní družině, nebo jestli u něj zpozorovali nějakou změnu, nějaké zlepšení.

Na první otázku – tedy, do kterých činností se L. zdařile zapojuje, bych odpověděla, že se L. rád zapojuje do všech druhů činností ve ŠD, avšak zdařile pouze pokud mu to jeho handicap dovolí. Zjistila jsem, že není vždy možné předvídat, jak která aktivita proběhne. Činnosti ovlivňovalo mnoho faktorů – aktuální zdravotní stav dítěte, momentální nálada a chuť spolupracovat. Nejdůležitějším faktorem pro zdařilý průběh činností vždy byla moje pečlivá příprava při plánování činností. Nejsnadnější bylo chlapce zapojit do činností literárně-dramatických a hudebních. L. je rád středem pozornosti v kolektivu školní družiny a při těchto činnostech ho jeho handicap téměř neomezoval. Výtvarné činnosti patří u L. k méně oblíbeným, proto bylo pro mne obtížné navrhnout takové činnosti, které by jej zaujaly, a zároveň v nich byl úspěšný. Do činností pohybových ho nebylo možné zapojit v plném rozsahu vzhledem k jeho handicapu a rychlému vyčerpání.

K zodpovězení druhé otázky – pokud při činnostech nejsou zvoleny vhodné techniky a postupy, mohou být všechny druhy činností pro L. obtížné. Při výtvarných činnostech bylo důležité vyvarovat se činnostem, které se zaměřují na přesnost a detail, volit pečlivě úkol, materiál a postup činnosti. Neosvědčily se techniky jako například kresba, stříhání drobných tvarů, lepení vyžadující přesnost, také časově náročné aktivity, při kterých se dítě unavilo a nebylo schopné je včas dokončit kvůli pomalejšímu tempu.

Ačkoliv byly hudební činnosti většinou úzce spjaty s činnostmi pohybovými, překvapil mě jejich bezproblémový průběh. Při zpěvu doprovázeném tancem bylo pouze třeba odstranit nebezpečné předměty do bezpečné vzdálenosti, aby se o ně L. při případném pádu nezranil. Při skupinovém tanci nebo tanci ve dvojici bylo rovněž nutné, aby L. tančil se silnějšími spolužáky, kteří jej při tanci jistili. Pro všechny případy ještě většinou za L. stála paní asistentka, která jej jistila zezadu. Během všech činností jsem dbala na udržování klidné atmosféry ve třídě, aby se děti správně soustředily a byly ukázněné, aby nedošlo k úrazu. L. pěvecký projev postrádá melodii a udržení rytmu písně, avšak zpívá-li ve sboru dětí, je schopný udržet tempo písně. Když se při zpěvu soustředí na hru na nástroj, většinou se přestane soustředit na zpěv a zapomíná slova písně. Hra na hudební nástroj však není vyloučena, je jen třeba zvolit nástroj, na který chlapec nebude hrát po dobu celé písně, ale použije jej pouze na znamení.

Během činností literárně-dramatických jsem nezpozorovala žádné větší obtíže. Snad jen jeho pomalejší reakce při soutěžích. Soutěže jsem tedy korigovala spravedlivým vyvoláváním dětí. Pro divadelní inscenaci je vhodné vybírat roli, která je pohybově náročná úměrně k L. handicapu.

Jak jsem předpokládala, největší obtíže měl L. s pohybovými činnostmi, čímž navazuji na třetí otázku. Dle mého názoru není vhodné L. zapojovat do kolektivních her a soutěží vyžadujících rychlost a přesnost, při kterých by jeho handicap mohl být přítěží, a mohl by bránit jeho družstvu ve výhře. Tato situace jedenkrát nastala během pohybových her. Následovaly negativní reakce kolektivu, které ovlivňují sebevědomí dítěte a chuť zapojovat se do dalších her. Rovněž bych při náročné činnosti nedoporučila určit L. kapitánem družstva, protože veškerá odpovědnost za družstvo stojí na vedoucím družstva a při neúspěchu je kladena největší vina právě na něj.

Při vybírání a plánování činností je důležité vždy myslet na L. handicap a na to, zda bude fyzicky schopen činnost provést, a jak se při ní bude cítit. Raději volit činnosti pro začátek

jednodušší, než naopak přecenit jeho síly a způsobit tím nechtěný úraz nebo zklamání. Činnosti musí být jednoduché, časově a na pozornost méně náročné, úkol vždy jasně formulovaný s nějakým konkrétním smysluplným cílem.

Odpověď na čtvrtou otázku souvisí s mou první odpovědí. Připravované aktivity a činnosti byly pro L. vždy zajímavé. L. se velice rád a aktivně zapojuje do všech činností ve školní družině, z čehož je zřejmé, že ze strany jeho rodiny mu není nabízeno kvalitní využití volného času. Rád tráví čas v kolektivu svých vrstevníků. Příležitosti k jeho začlenění do kolektivu dětí mimo školní družinu jsou v důsledku jeho zdravotního handicapu omezeny. Nemůže jít ven sám hrát si s kamarády bez doprovodu rodičů.

Nejzajímavější jsou pro L. z mého pohledu činnosti dramatické, jelikož se rád předvádí a při těchto činnostech není omezen přesnými pravidly a postupy, může tak svobodně improvizovat.

Neexistuje konkrétní návod, jak nejlépe zařadit dítě s handicapem do činností školní družiny. V knihách většinou najdeme teoretické rady a nápady, které se často od reality liší a nejsou aplikovatelné. Proto jsem navrhla tyto činnosti, které by mohly být přínosné i pro další vychovatele, kteří mají v družině děti s podobným postižením. Úspěšné zařazení handicapovaných dětí do činností školní družiny je možné za předpokladu pečlivě promyšlených a naplánovaných aktivit včetně jejich důsledků a dobré znalosti dítěte a jeho handicapu.

Zdroje

- ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, ISBN 978-80-247-2993-0.
- HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav; PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-262-0030-7.
- HÁJEK, Bedřich; PÁVKOVÁ, Jiřina a kol. *Školní družina*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-900-2.
- JESENSKÝ, Ján. *Integrace - znamení doby*. Praha: Karolinum, 1998, ISBN 80-7184-691-0.
- KOCUROVÁ, Marie a kol. *Speciální pedagogika pro pomáhající profese*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, 2002, ISBN 80-7082-844-7.
- KRAUS, Jaroslav; ŠANDERA, Oldřich. *Tělesně postižené dítě*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964, publikace č. 40-2-00.
- KRAUS, Josef a kol. *Dětská mozková obrna*. Praha: Grada, 2005, ISBN 80-247-1018-8.
- KUBÍČOVÁ, Zdeňka; KUBÍČE, Jiří. *Kompenzační a didaktické pomůcky pro děti a žáky s tělesným postižením v mateřské a základní škole*. Praha: Septima, 2001, ISBN 80-7216-166-0.
- MACHOVÁ, Jitka. *Biologie člověka pro speciální pedagogii*. Praha: Karolinum, 1994, ISBN 80-7066-980-2.
- MONATOVÁ, Lili. *Pedagogika speciální*. Brno: Masarykova univerzita, 1994, ISBN 80-210-1009-6.
- NOVOTNÁ, Marie; KREMLIČKOVÁ, Marta. *Kapitoly ze speciální pedagogiky pro učitele*. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 1997, ISBN 80-85937-60-3.
- PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 1998, ISBN 80-86931-65-6.
- PIPEKOVÁ, Jarmila a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido, 2006, ISBN 80-7315-120-0.
- RENOTIÉROVÁ, Marie; LUDÍKOVÁ, Libuše a kol. *Speciální pedagogika*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1475-9.

SLOWÍK, Josef. *Speciální pedagogika*. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1733-3.

ŠVAŘÍČEK, Roman; ŠEĐOVÁ, Klára a kol. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.

VALENTA, Milan a kol. *Přehled speciální pedagogiky a školská integrace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2003, ISBN 80-244-0698-5.

VÍTKOVÁ, Marie. *Somatopedické aspekty*. Brno: Paido, 2006, ISBN 80-7315-134-0.

Vyhláška č. 27/2016 Sb., o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků nadaných.

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání.

Internetové zdroje

BRANDL, Maria. *Sociální nerovnost a boj proti ní, duševní zdraví a Sociální inkluze a národnostní menšiny v EU*. 2006, dostupné z

https://www.nadeje.cz/img-content/files/docs/odborne/sbornik_projekt_nadeje_v_eu.pdf

Seznam příloh

Příloha č. 1: Ukázky z mého pedagogického deníku

Příloha č. 2: Ukázky výtvarné tvorby integrovaného žáka

Přílohy

Příloha č. 1

Soutěživé hry v družstvech v tělocvičně

1.

Pomůcky : 20 malých molitanových míčků, ohraničené herní pole, rozdělené na 2 poloviny

Cíl: procvičit při hře hod míčem a pohotovostní reakce dětí, bezpečně, aby se hry mohl zúčastnit i L.

Postup: děti jsem rozdělila na 2 družstva, spravedlivě, aby nevzniklo jedno silnější družstvo. Kapitáni družstev si stáhli, vítěz si vybral stranu pole. Každý hráč v družstvu dostal jeden molitanový míček. U kolem družstva bylo po dobu 2 minut házet míčky ze svého pole do pole soupeře. Nikdo však nesměl vyběhnout ze svého pole. Vyzkoušeli jsme si hru nejprve nanečisto. Děti jsem poučila o bezpečnosti při hře. Po mém zapísknutí začaly děti zběsile házet míčky na druhé pole.

V tělocvičně zavládl chaos, bylo slyšet smích a nadšené pokřikování. Nikdo z dětí ale nepodváděl a dodržovaly pravidla. Po dvou minutách jsem hru ukončila. Asistentka hlídala, aby nikdo nepodváděl a nepokračoval ve hře.

S kapitány družstev jsem mezitím spočítala míčky v jednotlivých polích. Děti si krátce odpočaly a pro velký úspěch hry jsme si ji zopakovali s výměnou stran.

Zhodnocení aktivity: tuto hru jsem vybrala proto, že L. má sílu v rukou a je zvyklý často házet míčem. Házení nepřilís daleko a nepřesně, ale při této hře to nevadilo. L. se pohyboval lezením po zemi jako většina dětí při této hře, aby

sbíraly míčky co nejrychleji. Při hře jej míček několikrát zasáhl, ale s tak malými měkkými míčky nehrozilo nebezpečí úrazu. Po prvním kole hry byl L. již značně vyčerpán, protože hrál s velkým nadšením a nasazením, ale popřestavce a odpočinkem sám od sebe vstal a chtěl hrát i v druhém kole. V druhém kole hrál se stejným zapálením. Jeho družstvo poprvé vyhrálo, podruhé prohrálo. To mu však nezkazilo radost ze hry a ptal se mě, kdy si hru zopakujeme.

Problémové momenty: rychle vyčerpání se

2.

Pomůcky: 2 molitanové míče

Cíl: procvičit házení a chytání míče při soutěživé hře, vybrat pro L. vhodnou úlohu v jeho družstvu

Postup: děti zůstaly ve svých družstvech. Tentokrát jsem zvolila jiné kapitány. Jedním z kapitánů jsem určila L. Umýšlně - protože kapitán byl nadhazovačem, který stal při hře na místě. Družstva se seřadila do zástupu a kapitán měl za úkol jim házet míč a děti mu jej měly postupně vracet a běžet na konec zástupu, až se prostrídali všichni. Hra začala dobře. L. se snažil házet míč přesně a rychle jej chytat a vracet zpět. Děti v jeho týmu však ve spěchu a touze po vítězství házely nepřesně a příliš prudké přihračky a míč se tak neustále kutálel někam pryč. Asistentka nebo někdo z týmu se jej snažili vždy rychle přinest, ale

družstvo tak nabralo chromně zpaždění oproti druhému družstvu, kterému míč neujížděl. L. družstvo tak prohrálo na celé čáře. L. to nesl staticky, většina dětí v jeho družstvu to brala sportovně, ale našlo se i několik dětí, které si neodpustily nevlidné komentáře na L. osobu. Cituji: „no kdyby tam nebyl L., mohli jsme vyhrát“; „L. to totiž vracel hrozně pomalu“; „já jsem měl být kapitán, vyhráli by jsme“. Někteří děti se ale i L. zastaly. Když odešel L. na toaletu s asistentkou, promluvila jsem s dětmi o jejich chování a o jeho handicapu.

Problémové momenty: hra neměla být zvolena jako rychlostní soutěž mezi družstvy, ale pouze jako hra na rozvíjení se, kdy by nebyly děti rozděleny do družstev. Tak by to fungovalo - děti by se soustředily na házení a chytání míče a nikdo by nikam nespěchal.

Přítahování se na lavičkách

Pomůcky: 2 lavičky

Cíl: procvičit a protáhnout si především svaly rukou

Postup: dnes jsem vybrala aktivitu, do které se L. mohl snadno zapojit. I když má omezenou hybnost v rukou, přítahování se mu nedělá problémy. Děti jsem rozdělila do dvou skupin. Nešlo o soutěž na rychlost, ale o to, aby si každý vyzkoušel, jestli se dokáže pomocí rukou přítahovat po celé délce lavičky. Děti se jednotlivě položily zády na lavičku a s pomocí rukou za hlavou se přítahovaly až na konec lavičky. Komu to nešlo, mohl si pomoci

Hudební činnost - píseň Pásla ovečky spojená s jednoduchým tancem

Cíl: procvičit ožehlé svalstvo z dlouhého sezení v lavici, přispět k odreagování a odpočinku dětí

Úkol: seznámit děti s jednoduchými lidovými písněmi a tanci - se zábavou a trávením volného času našich předků.

Postup: nejdříve jsme si s dětmi zopakovali několik lidových písní, včetně písně Pásla ovečky. Poté všechny děti vytvořily velký kruh a chytily se společně za ruce. Kolem L. jsem z obou stran postavila silnější děti a za L. pro jistotu stála paní asistentka a jistila jej při tanci. Za zpěvu písně začaly děti tančit přisunutým krokem vpřed a vzad. Na refrén písně se děti zastavily, daly si ruce v bok a začaly dupat (zahánění oveček). Zde byla přítomnost dospělé zachrany nutná. L. by jinak spadl. Děti dokončily píseň opět přisunutým krokem vpřed a vzad ve spojeném kruhu.

Zhodnocení aktivity: při společném tanci děti L. pevně držely, aby neztratil rovnováhu. Jednoduchá píseň, jednoduchý tanec - děti se do hudební činnosti zapojily s chutí.

Problemovým momentem bylo, že se L. začal při tanci předvádět a dělat hlouposti. Naschvál dělal velké kroky a hrozilo, že spadne a strhne sebou někoho s dětí. Rázně jsem jej napomenula, to je v takových chvílích to jediné, co na něj platí. Po zbytku písně se již snažil a nedělal hlouposti.

Příloha č. 2

